

Несъвършенството да си човек
Избрани български произведения за животни

Изданието е реализирано по проекта „Литература и природа. Български литературни и литературоведски интерпретации“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, договор №КП-06-Н60/13 от 3.12.2021 г.

© Калина Захова и Андрей Ташев, съставители,
редактори, предговор, корица, 2023

Научен редактор: проф. д-р Светлана Стойчева

Рецензенти: проф. дн Румяна Дамянова
гл. ас. д-р Поли Муканова

© Издателски център „Боян Пенев“ –
Институт за литература при БАН, 2023
Печат Дайрект Сървисиз

ISBN 978-619-7372-64-9

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА

Несъвършенството да си човек

Избрани български произведения за животни

Съставители: Калина Захова и Андрей Ташев

София, 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Литературна китка от човешко самоподриване	7
<i>Калина Захова и Андрей Ташев</i>	

Човекът се сравнява

<i>Верин</i> . За овцата и човека	13
<i>Шимпанзов</i> . Отчаяното шимпанзе.....	14
<i>Йордан Йовков</i> . Всеки с името си	18
(непосочен автор) Вол, който умира за господаря си	24
<i>Глагол</i> . Монологът на един ловец	26
<i>Марко</i> . Магарето. Философска автобиография	29
<i>Този от клетка №13</i> . Когато животните ни гледат	31
(непосочен автор) Признал се	34
(непосочен автор) На маскарада	34
(непосочен автор) Протест	35
(непосочен автор) Произшествие	36
<i>Борю Зевзека</i> . Пазете ягодите!	37
<i>Наблюдател</i> . Нещо за говедата	38
<i>Борю Зевзека</i> . Политически разговори	41
(непосочен автор) Извинение	43
(непосочен автор) В зоологическата градина	43

Човекът изглупява

<i>Матвей Вълев</i> . Тайните на зоологията	46
<i>Ячо Кабаивански</i> . Десант	51
<i>Васил Павурджиев</i> . Мечката	54
<i>Борю Зевзека</i> . Глупаво животно	58
<i>Борю Зевзека</i> . Докачен	58
(непосочен автор) Чия е главата?	58

<i>(непосочен автор)</i> „Магаре“ или „господин“	59
<i>(непосочен автор)</i> Породата е такава	60
<i>(непосочен автор)</i> В менажерията	60

Човекът учи уроци

<i>Н. Думанов.</i> Проклятието на рибата (приказка)	62
<i>Верин.</i> Маймунски работи.....	65
<i>(непосочен автор)</i> Анаксагор и славея	67
<i>(непосочен автор)</i> Магарета	69
<i>Елин Пелин.</i> Култура и просвета	71
<i>Матвей Вълев.</i> Вълчата яма	76
<i>Елин Пелин.</i> Една крава	81
<i>Йордан Йовков.</i> По-малката сестра	83
<i>Петко Росен.</i> В една света неделя (Резигнации)	90

Човекът ловува

<i>Елин Пелин.</i> Въпроси	100
<i>Елин Пелин.</i> След двадесет години	102
<i>(непосочен автор)</i> Ловджийски бележник	106
<i>Райко Алексиев.</i> Първа и последна sluка (Опозорително самопризнание)	107
<i>Борю Зевзека.</i> Нови пакости на стръвницата	112
<i>Борю Зевзека.</i> Бюлетин за стръвницата. Ловни вести ...	113
<i>Борю Зевзека.</i> Пролетни тревълнения	114
<i>(непосочен автор)</i> Лисица всред града	115
<i>(непосочен автор)</i> Ловджийски разсъждения	115
<i>Райко Алексиев.</i> Жалостиви рибарски случки	117
<i>Борю Зевзека.</i> Елин Пелин и Мишайков	122
<i>Добри Немиров.</i> На риба	124

Литературна китка от човешко самоподриване

Калина Захова и Андрей Ташев

В собствените си представи човекът е най-висшето, най-разумното живо същество и венецът на еволюционната верига. Самозабравен в собственото си „съвършенство“, човекът често не вижда аспекти на животинската си натура и пренебрегва недостатъците си спрямо някои други живи същества. Литературата вижда всичко това и затова тази антология поглежда към текстове от българската литература от първата половина на XX век, които акцентират върху несъвършенствата на човека и превъзходствата на другите животни.

Всяка антология е субективна и неслучайно речниците на литературните термини предупреждават при използването на антологиите непременно да се има предвид, че подборът „зависи от миросгледа, литературните възгледи и личния вкус на съставителя“ (Кол. 1980: 83). Това е в пълна сила валидно и за настоящата антология – тя има твърдо заявен субективизъм на селекцията, ориентиран около тематичен и преди всичко етичен фокус.

В българското литературознание съществува ясно изразена тенденция за обособяване на т. нар. „анималистична проза“, за чиято основна характеристика е сочено центрирането на повествованието около герои животни нехора. Тази тенденция за подобно празно от съдържание обособяване е критикувана от някои изследователи, най-отчетливо от Морис Фадел (2010: 33 – 41) в неговата книга „Животното като литературна провокация. „Анималистиката“ на Емилиян Станев“ и от Калина Захова (2020: 43 – 47) в книгата ѝ „Защо се смее веселата крава? Отношения на хората към другите животни“. Наместо литературната „анималистична“ ниша да се свежда само до наличието на

животински персонажи в произведенията (емблематичен пример за това е подредената по автори антология на Симеон Янев от 1984 г. „Български разкази за животни“), в настоящата антология ние предлагаме преднамерено търсена морална призма на селекцията си. Затова избрахме малка, не изчерпателна, но представителна подборка от произведения, открояващи определени несъвършенства на човека пред другите живи същества и определени превъзходства на някои животни пред човека. Литературата, освен всичко друго, ни помага и да се огледаме, самокритикуваме и самоосмеем като биологичен вид.

Литературната ни китка е пъстра в жанрово отношение – антологията съдържа разкази, фейлетони, стихотворения, анекдоти, карикатури и др. Част от произведенията сме взели от книги, но повечето са от различни периодични издания от първата половина на XX век. Прегледахме голям брой вестници и списания и открихме материали, подходящи за антологията, в дванайсет от тях. Някои са емблематични за времето си хумористични издания, като „Българан“, „Барабан“ („Стар барабан“), „Шантеклер“, „Щурец“, „Пижо“ (към тях може да се добави и хумористичната страница „Кукуругу“ на в. „Утро“), други са информационни всекидневници, като „Зора“ и „Вечерна бургаска поща“, а трети са тематични вестници и списания, свързани с животни и включващи и литературни текстове – „Вегетариански преглед“, „Рибарски преглед“ и „Земя и лов“. Избраните произведения са смесени свободно и подредени тематично, а не жанрово или хронологично. Смесено е и веселото, и тъжното – антологията е едновременно хумористична и сериозна, доколкото и самото положение на човека спрямо останалите живи същества има и немалко смешни, но и доста сериозни аспекти.

В края на XX век и през нашето столетие литературата и литературознанието осезателно повишиха своята чувствителност спрямо проблемите на природата и неза-

служените страдания на живи същества, които човекът систематично причинява. В хуманитаристиката намериха своето място подходи от полетата на екокритиката, критическите изследвания на животните и мн. др., интересът към които се повишава прогресивно. И ако от литературата на късния ХХ и ранния ХХІ век е някак естествено да очакваме екологични послания и повишена самокритичност към жестоките действия и слабостите на човека, то литературата от избрания в тази антология период (1904 – 1945) определено ни изненадва с включването на подобни ракурси. В крайна сметка литературата ни показва, че човекът от първата половина на ХХ век в България също е бил чувствителен към собствените си недостатъци и неправомерни действия и също ги е обрисувал в широк набор от форми на отрицателно сравнение с другите живи същества. Така и в избраните от нас произведения отделни аспекти на човешкото несъвършенство са открити в най-различни жанрове и показани в най-различни подходи: хумористичен, сатиричен, психологически, алегоричен и пр.

Книгата съдържа четири раздела: „Човекът се сравнява“, „Човекът изглупява“, „Човекът учи уроци“ и „Човекът ловува“ – във всички тях е търсено литературното подриване на човешкото самозабравено съвършенство. В антологията са включени произведения на различни творци – повече или по-малко познати на читателя. Наред с класически писатели, като Елин Пелин и Йордан Йовков, присъстват и голям брой недостатъчно познати или маргинализирани автори, излизащи извън канона (Ячо Кабаивански, Райко Алексиев, Боря Зевзека, Матвей Вълев, Васил Павурджиев, Верин и др.), публикувани са и текстове без подпис или подписани с псевдоними с неустановено авторство (Шимпанзов, Марко, Този от клетка №13 и др.), на които рядко се обръща внимание. Такова на пръв поглед необичайно за една антология съжителство

между каноничното, по-непознатото и анонимното е продиктувано от основния критерий на подбор, който следваме – посланията на текстовете, без значение чии са те и какви естетически достойнства откриваме в тях. Отсъстват някои знакови автори на произведения с животински персонажи – било защото творбите им не се вписват в темата и в етичната линия на антологията, било по по-прозаични причини, като: запазени авторски права; обем на произведенията; повторение на мотиви в други вече включени в книгата творби. Като пример за последното: особено често срещан мотив в българската ловна проза е появата на съжаление, угризение или дори милосърдие у ловеца към дадено животно жертва – сред широката палитра от подобни произведения (илюстрирана тук с „Въпроси“ от Елин Пелин), в тази антология избрахме изповедта на Петко Росен, защото в нея промяната е изведена докрай: ловецът не просто временно и ситуативно се усъмнява в кървавото си хоби, но и изцяло се отказва от него. А в раздела „Човекът ловува“ са избрани не представителни за българската писателска ловна дружинка произведения, а такива, които подриват лова, осмивайки несполуките, лъжите и неуменията на ловците и риболовците.

Това не е окончателният вариант на замислената от нас антология. Книгата ще бъде качена на свободен достъп на сайта на проекта „Литература и природа. Български литературни и литературоведски интерпретации“ и ще имаме възможност да я допълваме с нови текстове, които ние и колегите ни ще откриваме по време на работата си.

Редакторските намеси в антологията са ограничени до привеждане на правописа и пунктуацията в съответствие със съвременните норми на българския книжовен език и до някои дребни стилистични корекции, т.е. представените тук текстове са максимално близки до оригиналите, чиито библиографски данни са отбелязани в бележки под линия. В тях е посочена и информация за открити-

те от нас други публикации на даден текст приживе на писателя (където има такива), без да претендираме за пълнота и изчерпателност в това отношение. Имената на авторите, включени в антологията, са изписани във варианта, с който те са най-популярни. А когато даден текст е подписан с друг вариант на името или с псевдоним, това също е уточнено в бележките под линия. Когато текстовете не са подписани, използваме означението „непосочен автор“.

Издаваме своята искрена благодарност на г-жа Райна Кабаиванска, която предостави безвъзмездно авторските права за публикуването на разказа на нейния баща Ячо Кабаивански „Десант“.

Библиография

- Захова 2020:** Захова, Калина. *Защо се смее веселата крава? Отношения на хората към другите животни*. София: Калина Захова, 2020.
- Кол. 1980:** Ницолов, Лозан; Георгиев, Любомир; Джамбазки, Христо; Спасов, Спас. *Речник на литературните термини. Четвърто преработено и допълнено издание*. София: Наука и изкуство, 1980.
- Фадел 2010:** Фадел, Морис. *Животното като литературна провокация. „Анималистиката“ на Емилиян Станев*. София: Издателство на Нов български университет, 2010.
- Янев 1984:** Янев, Симеон (съст.). *Български разкази за животни. Антология*. София: Отечество, 1984.

Човекът се сравнява

За овцата и човека¹

Верин

Овчицата пасе тревичка,
след туй ще пине си водичка
без глас дори и да издава –
без празна поетична врява.

А пък човекът кат застане
във поза важна и захване:
– Тревице, къдрава, зелена,
водице бистричка, студена!

И туй небе... и таз омая...
Умът ми просто се замая!
И слънчевите лъчи златни,
тъй животворни, благодатни!

Човекът от възторг примира
и дълго тъй поетизира.
Но пак с по-кална е душица
от мълчаливата овчица.

¹ Стихотворението е публикувано във в. „Утро“, бр. 8971, 28 юни 1939, с. 4. Верин е псевдоним на хумориста Александър Симеонов. – Б. съст.

Отчаяното шимпанзе¹

Шимпанзов

Преди време чуждите вестници съобщиха скръбната новина, че знаменитото шимпанзе, което пожънало огромна слава из европейските циркове със способността си да имитира човека, изгоряло в клетката си.

Всички вестници категорически твърдят, че се касае не за една случайна смърт, а че знаменитото наше подобие се самоубило, и то защото му било дотегнало вече да *подражава на хората*.

В такъв случай в архивата на загиналата знаменитост сигурно е намерено следното предсмъртно писмо, адресирано до родителите му:

До господин и госпожа Шимпанзови – Индийските гори.

Мили родители, както знаете, аз, в желанието си да видя нашите братя човеците, за които бях слушал толкоз хубави работи, напуснах родното маймунско село и хубавите гори и дойдох в човешкото царство с надежда за пощастлив живот.

Тук най-напред се записах в училище, където ме научиха да чета и да пиша.

Уви! Това беше първото ми разочарование от приказания „човешки рай“. Щом се научих да чета, взех да си купувам разни криминални брошурки, от които се научих на много мръсни работи. После взеха да ми натрапват разни детски поезии на дъртешки глас, от които съвсем ми се обърка мозъчето. Като се научих и да пиша, взех да

¹ Текстът е публикуван във в. „Щурец“, г. IV, бр. 179, 16 май 1936, с. 3. – Б. съст.

подправям полици и чекове, зарад което лежах в затвора. В затвора ме научиха на тарикатски език и на апашлък и ми казаха, че вече мога да вляза в живота спокойно. Като излязох, отдадох се на занаят. Хората ме научиха на много неща. Научиха ме да клеветя другарите си, за което ми плащаха добре, защото партията, която ме ангажира за агитатор, имаше пари. Научиха ме да говоря каквото ми падне под езика, без да държа сметка за логиката и приличието. Станах, един вид, необходим за политическия живот.

Като ходех по селата, селяните ме научиха да не плащам данък и да мразя гражданите. Аз облякох селски дрехи, но понеже не мога да работя груба работа (вий знаете, че като бях при вас, само скачах по дърветата и ядах кокосови орехи), кандидатирах се за депутат. Това е един занаят много доходен, но е тежък, защото понякога, като паднеш от власт, никой те не поглежда. Омръзна ми и тая професия, още повече че бях се отвикнал вече от маймунджилъци. Реших да стана порядъчен; казаха ми да уча в университет. Записах се по правото. Нищо право не научих, но съвсем си изкривих душата и като свърших, трябваше да правя разни маймунджилъци, докато ме настанят на служба.

От служба ме уволниха и на мое място назначиха роднината на един министър.

След това, като видях, че и образованието ми не чини пукната пара, отдадох се на търгове. Това е един занаят, гдето човек трябва да знае да пипа. Който не знае, да опитва джебове и на държавата, и на хората. Аз нали съм маймуна, мога да пипам с четирите си ръце, затова скоро забогатях.

Но бях станал поръчител на един човек, той забегна и моето състояние отиде да плащам чужд борч. Добре че един човек ме посъветва да направя изкуствен фалит, та спасих малко парици.

Ожених се за една богата човечка (женитбата хората употребяват, за да правят това, което ние правим свободно), но човечката, понеже имаше пари, направи ме свой слуга и накрая избяга с друг. Оттогава ми пораснаха рога. (Рогата са неща, които човеците носят за украшение. Намират се по главите им и се забелязват от околните, но са невидими за този, който ги носи.)

Мили родители, много неща видях в човешкия свят, станах умен, учен, обличам се хубаво (хората ме научиха да живея на вересия и нищо да не плащам) и по нищо не може да ме познаете, че съм маймуна. Расата ми проличава само като танцувам кокарача, но не се боя, че ще ме познаят, защото при тоя танц всички човеци приличат на маймуни.

Настана лошо време. Криза го наричат човеците. Не можеше с леснина да се живее като човек, затова реших да се върна пак в Индия. Там поне има кокосови орехи колкото щеш. Хвърлих си дрехите и щях да побегна, ако не бяха ме забелязали хората. И представете си! Човеците почнаха да ме уважават веднага.

– Вий ли сте – казват – царицата на плажа? Нашите комплименти – казват, – какво тяло, какви форми!

– Не съм царицата – казах им аз, – и въобще не съм от женски род, а съм си маймуна и нищо повече!

Но нали съм си космат, те не можаха да ми видят отличителните белези и ме провъзгласиха за гола царица. Намериха дори, че имам „сексапил“ (човешка дума – означава нещо като нашето „разпасване“ пред периода на бесовицата). Фотографираха ме, пишеха за мене във вестниците, искаха ми интервюта и пр. Ангажираха ме в кинематографи, в циркове, в кабарета. Нищо не работех. Службата ми беше само да подражавам на човеците. Аз, понеже бях опитен, изпълнявах си работата добре и разсмивах всички. Срам ме е обаче да ви описвам какво правех – с една дума – имитирах хората. И те, глупаците, се радваха и

плащаха! Да плащаш, за да гледаш собствените си глупости! Странно нещо е човекът.

Но какво излезе!... От дълго имитиране забравих, че съм маймуна, и почнах да се чувствам човек...

(Тук от дневника липсват няколко страници – вероятно унищожени от някого, защото в тях е имало доста истини...)

... Стига толкоз! Вярвам да разбирате, скъпи родители, ужаса на положението.

– Човек! Чувствам се човек!

И унижително, и обидно, и отвратително!

Позор! Позор! Приличам вече напълно на тия същества, за които един идиот, Дарвин, измислил лъжата, че са били наши братя!

Сбогом и не ми се сърдете.

Тулям край на живота си многострадален! И сега, като затварям завинаги очи, виждам нашите хубави гори, спомням си за нашите хубави маймунджилъци и ми става жално.

Ваш син: Шимпанзов

Всеки с името си¹

Йордан Йовков

На Нова година празнува именния си ден Васил одаджията. В чифлика той беше готвач, той държеше лъжицата и хляба и затуй му направиха празника както трябва: впрегнаха една кола с канати, качиха го в нея и с голям алай го закараха на кладенеца, за да го окъпят, както му е обичаят. В колата впрегнаха Балана и Чивгата, най-хубавите волове на чифлика, и двата едри и с големи рога, и двата бели като преспи. Облепиха рогата им със златен варак, окичиха ги с чимшир, с пуканки, Галунка, жената на Василя, им върза дарове, като на сватба. Василя не го окъпах, поляха му малко вода на главата за здраве. Но голям вик, голяма олелия беше. И гайди свиреха. Някой се провикна:

– Василе, на твоя ден и добитъкът се радва. Виж Балана и Чивгата какви се кипрят!

Всичко това беше преди десетина дни. Чичо Митуш, старейшината на чифлишките аргати, си го спомни, защото днес беше се карал с Василя – в чорбата беше сипал малко кокали, а тия работи той не му прощаваше. Освен това тъкмо в тая минута чичо Митуш беше поизлязъл пред дама и видя, че воловете се връщат от кладенеца. На часа той се повърна вътре, защото воловете щяха да добавят и трябваше да се настанят.

Една мярка за богатството на тукашните хора е кой колко плуга кара. В чифлика карат два плуга, имат, значи,

¹ Разказът е публикуван за първи път във в. „Зора“, г. XVI, бр. 4263, 25 ноември 1934, с. 2 – 3. След това е включен и в сборника на Йордан Йовков „Ако можеха да говорят“, София: Хемус, 1936, с. 7 – 14. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Йовков, Йордан, „Събрани съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1970, с. 169 – 174. – Б. съст.

двайсет и четири вола, по дванайсет на плуг. Ето ги сега, както се връщат от кладенеца, приличат на цяла черда. Аго, аргатинът, ги кара. Докато зад тях стърчи дългият му камшик, воловете вървят накуп. Но те дохождат близо до чифлика, отпред на поляната, Аго се изгубва нанякъде. Тозчас повечето от воловете остават на мястото си, като заковани: не мърдат, не трепват, сякаш силите им са стигнали само да дойдат дотук. Очите и ушите им са обърнати към дама, усещат дъха на прясното сено, но как ще направят тия стотина крачки, които остават – да има някой да ги вземе на ръце и да ги занесе дотам!

Самото време предразполага към отпуснатост. Тихо е, не е много студено, по земята се белее слана. На изток, между мътните облаци, се червенеет цепнатина и оттам проблясва слънцето. Тънка мъглица, като дим, замрежва полето.

Докато повечето от воловете стояха, както бяха се спрели, някои се изнизват и дохождат по-наблизо. Наврѣх боклука, там, дето хвърлят пепелта от изгорения тезек, два вола се боричкат. Но и те вършат туй мързеливо, като на шега, като че все не могат да наместят както трябва роговете си. Един черен до половината вол дъвче някаква хартия и нито я гълта, нито я изплюва. Други е дошел до плета и все с едно и също движение, непрекъснато, почесва корена на единия си рог. А точно пред дама, отвъд оградата, един широк сив вол е проточил шия над дуvara и гледа право във вратата на дама: когато излезе чичо Митуш, очите на вола са в него, дори, за да му обърне внимание, престава да преживя и силно изпуктява, като че пуши тютюн. Но чичо Митуш не го поглежда и си гледа работата.

По едно време Аго се връща, чичо Митуш го зярва от вратата и му се кара:

– Къде ходиш като щур? Ела да помагаш, че ще вързваме воловете.

Аго наистина е малко слабоумен, но пък и чичо Митуш, когато работи, или когато е скаран с Василя, става по-строг. Той е възстар човек, нисък, як, с червено татарско лице, обраснало с рядка брада, която отпред е изострена и по-дълга. Зарад тази брада, докато всички почтително го наричаха чичо Митуш, Васил одаджията беше го кръстил „чичо Пръч“, за да го подиграе.

Без да слуша оправданията на Аго, чичо Митуш излиза по-напред, поглежда към воловете и вика:

– Балан!

Викът му отива като камък към воловете, но между тях никаква промяна не става: ония, които стояха на едно място, тъй си останаха, ония, които се боричкаха, почукваха пак рогата си. За трети път, още по-високо, чичо Митуш извика:

– Балан!

Къде е бил Балан, не се знаеше, но току се показва, запътен към дама. Чичо Митуш извика:

– Чивга! Чивга!

И Чивга се появи след Балана. И двата бяха бели, с извити еленови рога. С тях бяха завели Васил да го къпят. И двата пристъпяха гордо и напето, като да бяха от царско коляно.

Чичо Митуш ги дочаква и ги подкарва. Щом видят аргатите зад себе си, воловете забързват, дори разтърсват грамадните си тела и тичат, влизат в дама и се спират точно на местата си. Те вече лизват с език миризливото сено, когато чичо Митуш и Аго стигат до тях и само хвърлят вължето на рогата им.

Чичо Митуш излиза пак пред дама и вика:

– Текеш! Текеш!

Един едър вол, с жълта къдрава козина на челото (затуй се наричаше Текеш, сир. Жълтурко), позна името си и тръгна. Дори той се поозърна към другите волове, да не би някой друг да тръгне по погрешка. Поподгонен от Аго,

и той отърча и се спря на мястото си пред яслите, както бяха направили Балан и Чивга.

Чичо Митуш продължи да вика подред: Сиври! Аккойрук! Комур! Карагъоз! Гюверджи! Той изреди едно след друго много имена. Дойде ред на ония волове, които се бяха спрели още в началото и стояха неподвижни, като истукани. От тях тръгваше, като че неочаквано оживяваше, само тоя, който си чуеше името, другите не мърдаха. Никаква грешка не ставаше, никакво пререждане. Дори чичо Митуш, макар да беше сърдит, се възхити и извика:

– Браво, моите момчета, тъй ви искам! Че как мислиш? – каза той на Аго. – И те са свършили клас, и те са учени...

Чичо Митуш подмяташе с тия думи Василя одаджи-ята, който често се хвалеше, че бил свършил трети клас.

Най-после всички волове бяха вързани. Чичо Митуш ги обгърна с поглед – всички лакомо скубеха от сено-то, – намери, че всичко е направено както трябва, и, наедно с Аго, излязоха пред дама да изпуснат по една цигара.

Аго много се радва, когато го почерпят с една цигара. Той смуче жадно, очите му сълзят, кашли.

– Че ти какво мислиш? – продължи приказката си чичо Митуш. – Аз, да ти кажа ли, държа добитъка по-горе и от чияка. Има ли по-добра живина от вола, я ми кажи? Мини покрай него: няма да те ухапе, няма да те ритне. Бодял бил... не боде! И карай го, колкото искаш, ще трае, няма да каже „ох“, няма да каже „не мога“. Ще падне, ама ще кара...

– Хъм... – каза Аго и се усмихна.

– И разбират, всичко разбират. Тё, както тъй си приказваме сега с тебе, може всичко да разберат.

– Ами, ще разберат – каза дебело Аго и се изсмя. – Дяволи ще разберат...

Чичо Митуш го изгледа съжалително.

– Глупчо! Глупчо! – каза той. – Че ти какво мислиш? Ами че те, воловете, са по-умни и от тебе, и от мене. На, вземи да ги впрягаш: щом речеш „кош!“ – и той сам си пъкне врата в хомота.

– Хъм... – усмихна се пак Аго.

– Ама ако са разешени, няма да се впрегне. Маха глава, не ще. Иска да каже: „Туй място не е мое“. Всеки си знае мястото.

Чичо Митуш помълча, след туй продължи:

– Смееш се ти, ама нищо не знаеш. Аз, да ти кажа ли, за мене вола е по-умно и от коня. Не виждаш ли, кога орем: Балана и Чивга нали ги впрягаме в дъното, до плуга. Как крепят плуга – нито вляво, нито вдясно отиват, все по брезната, все едно държат. А предния чифт, калаузите, дето водят плуга? Като изкараш една брезна и минеш на другата страна, какво мислиш? Ти ли ги обръщаш? Ти ви-каш „чаа! чаа!“, ама те сами си знаят работата. Затуй ги казват калаузи, че водят: извъртят се и право в брезната. И тръгват: раз, два, раз два...

Аго хвърли цигарата и се разсмя.

– Смееш се, ама си глупав – каза чичо Митуш. Той помълча замислен, въздъхна и продължи: – Добитък е, ама и то носи душа. В наше село имаше един дядо Стоян, Индже Стоян. Аз не съм го запомнил, ама съм чувал... Та ще ти кажа, разболял се той, ще мре, зле бил болен чиялка. Доведете, рекъл, воловете, доведете ги тук, пред прага. Ела, Димитре, рекъл на сина си и се облегнал с едната си ръка на него... Ела, бабо, рекъл на жена си и се облегнал на нея с другата си ръка. И куцук-куцук отива до вратата. Воловете ги били докарали. И той целува единия по челото, целува и другия. Е, сега, рекъл, свърши се. Сега може да умра. Легнал, скръстил ръце и до вечерта умрял.

Чичо Митуш се обърна към дама, поогледа се и току измъкна изпод стряхата една кука.

– Хайде! Хайде да идем да наскубем сено, че мръкна – каза той. – Хайде, Аго! Какво се умисли...

И двамата, той с куката, Аго с изплетената с въже тарга, която влачеше подире си, тръгнаха към кладните със сено.

Вол, който умира за господаря си¹ (непосочен автор)

Примери на привързаност на животното към човека има доста наистина, но случаи, дето животното надминава по преданост и човека, са не особено чести и затова те ни правят необикновено впечатление, още повече в днешните времена на егоизъм и сурова борба, в която изпъква на първо място суровият егоизъм и социалната безпощадност.

Свещеникът на с. Брелозица, Софийско, разказва следната необикновена случка.

Старецът дядо Велю останал сам, пълен несретник в живота. Съпруга, синове, внуци, от всичко бил лишен той. Въпреки напредналата му възраст, той сам се борил за прехраната си: копаел, орал, сеел, жънал сам, а и сам си служвал в малката си схлупена къщичка. За еднички другари, с които делил тежката си участ на самотник, той имал два вола, които отглеждал от мънички още. Между стареца и двата вола се създаде нежна дружба, в която липсвало само словесен израз. Двата вола разбирали своя стопанин така, че никога не ставало нужда той да им се скара или да ги навика. Едно леко и лесно подканяне било достатъчно, за да му се подчиняват в тежката грижа за живот. Той сам се грижел за тях, навреме да бъдат прибрани в обора, почистени, нахранени, напоени. Дядо Велю се разболява. Един добър старец се нагърбва с грижата да приглежда болния старец и воловете му.

Старецът страда от мъка за своите двама другари, другарите му страдат за него. Те отказват да приемат храна от друго. Тъжни са, надават жални мучения от обора,

¹ Разказът е публикуван в сп. „Вегетариански преглед“, г. XII, бр. 10, юни 1931, с. 156 – 157. Авторът не е посочен. – Б. съст.

които долитат до ушите на стареца и го вълнуват до сълзи. По-старият от воловете успява да скъса юлара и без да го види някой, напуца обора и се добира до вратата на стареца, влиза в стаята и започва да го дъши и лиже с езика си, но старецът... е предал Богу дух.

По обичая тялото на стареца се пренася с колата и воловете му до гробищата. Двата вола са свидетели на погребението на своя господар.

Прибират ги в обора, дават им храна, но те пак не ядат. Посърват, отслабват... те истински страдат. Няколко дни след това добрият съсед, който останал да се грижи за домакинството на стареца, една сутрин заварил пред вратата на стаята, дете старецът е живял, по-стария вол проснат и умрял.

Тая необикновена случка е направила покъртително впечатление в цялото село, а свещеникът, който ни я разказа, не можа да задържи сълзите си.

Монологът на един ловец¹

Глагол

Чудна работа наистина! Ето вече две недели как миткам по лов, а пък – нищо, чантата празна! Да кажеш, че дивечът се привършил, не – дивеч много и навсякъде зайци, яребици, катерици, фазани... не, фазани май не остаха, в гората – и сърни, и мечки, и лисици, само бъди ловец!

– Е, че тогава какво? – ще попита някой, аа. – Не си стрелец, не умееш да стреляш, такава ще е работата.

– Не е вярно! В ловджийското дружество всички знаят, че аз съм ловец – да, аз стрелям превъзходно!

– Е, тогава как тъй?

– Работата, знайте, е такава, че... нека ви се призная откровено, аз, самият аз, характерът ми е причината за всичко. Да, не зная как да ви обясня, не! Ясно... знайте, аз толкова обичам животните, толкова ми са мили, толкова ги обожавам, че, право да си кажа, срам ме е даже, като признавам това. Лавне кучето, стисна пушката, а сърцето ми ще пукне... Очите ми се насълзят, шемет ме удари и – стоп! Мъча се, принуждавам се сам: гърми, убий... не, не мога! Нарочно избирам по-стар заек – тъй, дваисет-трийсетгодишен; знайте, съжаливам го. Може да е женен: ще остави семейство, жена, деца сирачета... (менява тон). Какво? Вижда ви се смешно? Грехота, вярвайте Бога, грехота е да се подсмивате така! Ама че ний забравяме хуманността... Да речем заек... Но пита се: кого убиваме ний, като убиваме заек? А пък той е принасял полза на семейството си? Ами ако той не беше заек? Да видим щеше ли да се смееш, ако изведнъж убият не глупавия заек, а вашия

¹ Текстът е публикуван във в. „Българан“, г. I, бр. 6, 15 февруари 1904, с. 5 – 6. Глагол е псевдоним на Гено Киров Генов. – Б. съст.

баща например. А пък никой не знае кой в наше време повече обича и уважава роднините си: зайците ли, или хората. Позволете ми да ви попитам кои посветяват целия си живот на семейството: животните ли, или ний. Аз нийде не съм видял патица да захвърли децата си на кърмилка или слугиня, за да може свободно да се лута катадневно по визити... а пък възпитанието, както знаете, не е шега. Срещали ли сте между яребиците например кокетки жени и майки, които тъй немилостиво да разсипват мъжете си? И между нас казано, нито вълкът, нито заекът, нито даже еленът е носил такива рога, каквито носят мъжете в днешно време! Ами кой е видял див петел например да кисне цяла нощ по кафенетата, пивниците, гостилниците да пее, пие и играе и да се завръща вкъщи на разсъмване, само да се кара и бие с жена си и плаши децата си. Виждали ли сте? Не! Туй не обичат те, мразят пианството и живеят по-честно, по-скромно. Виждали ли сте дропла да политиканства, глухар да партизанства, бекас да фалшифицира гербови марки, пъдпъдък на взема рушвет или пък вълк да завърти някоя народополезна работица за своя полза? Кажете, моля ви, господо, коя от птиците, кой дивеч тъй неосторожно тъпче и презира миналото и не знае родните гори и поля? Рибарят, нищо и никаква птица, и той пази блатото си! Забележете, и вълкът не граби вълка, а пък ний – скритом, откритом, всякога, всякъде, всячески... ами картите, комарът? Мечето, вълчето, птичето племе знаят ли карти? Не, те живеят с труд, не убиват времето си! Обзалагам се, че вий не можете намери нигде, ни в полето, ни в гората, ни даже в кое блато такива куриози, такива идеи, такива вестници, такива пасквилни статии на продадени пера, каквито има у нас. Тамо ги няма; шантажите, гешефтите са неизвестни даже на лисиците. И разбира се, нито крадат, нито влекат: живеят си скромничко, просто, честно и се насищат с туй, което накълват. Повярвайте, че ако бихме се учили от тях... нà, например от вълците, тол-

кова фалити не щяха да се случват. Не щеше тоя или оня там в година време да въздигне по две, по три къщя и навсякъде, де седне, де стане, все да говори за чест, за правда, за съвест. Но защо ли съм седнал да ви разказвам за туй, за онуй, за лъжци, крадци, шарлатани, когато вий сами ги знаете. Да, вий ги знаете и спокойно гледате на тях. Не, зверовете не са такива... каквото щете говорете за тях, но звярът: добър ли си – ще те лизне; лош ли си – и кожата ти одира...

Тъй щото виждате каква е работата. Е, при такива чувства как ще убивам? Повярвайте, тъй ми са мили зверовете, тъй мили... дигна пушката да... и изведнъж... чувства... Е, разбира се, и пропускам. Колкото повече изучавам хората, колкото повече се запознавам с живота – толкова повече ми става мил... скотът!...

Магарето

Философска автобиография¹

Марко

Родило съм се магаре и съм много доволно от това. Защото, представете си, можеше да се случи и това нещастие, да се родя човек!!!

Интересни са това хората – едни такива грандомани и манияци! Всичко, което не е като тяхната отвратителна муцуна, го смятат за най-нисше създание.

Даже си позволяват да обиждат благородната ми кръв, като наричат „магаре“ този, когото искат да обидят!

Еееех, нещастните и жалки хорица, не виждат подалече от носа си и затова не могат да видят, че са само едно жалко подражание на мен.

А кой може да се съмнява, че не е така? Ето доказателства:

И аз ритам, и те ритат. Но... аз ритам елегантно, с необходимата грация, и то само в особено тържествени или критични моменти, така както подобава на едно висше разумно създание, а хората се ритат помежду си где и когато завърнат – още от рождението, та чак до самата си смърт, и то, моля ви се, без всякакво правило и ред...

„Ех, ушите ми са дълги,

Но кусур не е това!“,

се казва в моя национален химн. И вярно, че кусурът не е у мен, ами в хората. На много от тях им пораснаха още по-дълги уши, за да могат да чуват по-добре разните там къси и дълги радиовълни...

¹ Текстът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 10, 22 април 1942, с. 2. – Б. съст.

Аз имам несломима, здрава желязна воля – цял бункер. Като си кажа: „Няма да мина моста“ – и свършено! 999 дрянови тояги не могат да ме накарат да се откажа, макар че и месата ми окапват от боя.

И у хората има такава воля, ама е ерзац – не е от чисто качество, затова я и наричат „инат“. Но все пак оня ден ми казаха, че и между тях се намирало по-чисто качество – като моята воля, а именно – в англичаните. А възможно е, нали и те като мене се смятат, че са от благородно произхождение и в жилите им тече синя кръв!!

А пък колкото за челото, хич да не ми се хвалят човещите, аз имам поне с две педи по-високо чело от челото на най-големия човешки гений!

И най-последно, след смъртта им хората не служат за нищо, а от моята кожа става чудесен тъпан. И ето ви хорската глупост – играят така, както им думка моята охулена милост.

Аз съм се родило магаре и съм доволно, че ще умра пак магаре.

Когато животните ни гледат¹

Този от клетка № 13

Проста клетка от зоологическата градина, и в простата клетка затворен един още по-прост факт – аз. А наоколо животни от всички видове разреди и родове обикалят около клетката, закачат се с мен, хвърлят ми огризки, плезят срещу мене езика си, а даже някои по-невъзпитани си позволяват да ме плюят и обсипват с жестоки обиди и подигравки.

– Ууух, човек!! Гледайте бе, гледайте каква отвратителна муцуна има този зоологически екземпляр – просто на сън ако ти се яви, ще си умреш от страх.

– Я я я! Защо е пък с два крака, а не с четири? Ами какви са му пък копитата от кожа и картон, които могли да се обуват и събуват? Казват, че за да ги има, клетва трябвало да дава пред комисаря и по пет месеца да чака.

– А пък това отпред било ръце. Много хубаво се бъркало с тях из чуждите джобове. Дясната му служела да дава, а лявата – да не знае що дава първата, както казвало Светото писание. Еееех, всички вестници се пълнят с платени обявления за благородния жест на дясната ръка, но това не пречело за изпълнение нареждането на Писанието, тъй като лявата ръка била неграмотна и не могла да чете вестници.

– Интересно животно! Няма по него нито вълна, нито пера!

– Лъжеш се, драгий! Как да няма вълна бе, не виждаш ли, че на палтото му стои още етикетът „чист вълнен плат с 10% дървесина“.

¹ Разказът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 20, 4 ноември 1942, с. 3. – Б. съст.

– Пък и пера има пущината. Особено бюджетни пера – като си намери 2-3 от тях, така си накичи общественото положение, че се наперва повече и от нашия паун, та и чрез заявление с 10 лева гербова марка не можеш да го накараш да обърне внимание на справедливата ти молба.

– С какво ли се храни, като устата му е малка?

– Малка, ама много побира. В съда изяжда Евангелието. В митницата гълта контрабандата, а след контрабандата гълта рициново масло, за да изкара първата на белия свят.

Кога имаше манджи, ядеше малко, когато сега няма – яде много.

Яденето му е с купон и дажба, но самоизяждането не е с купон, особено между артисти или писатели и художници.

* * *

Тъкмо ми беше привряло от бръцолевенията и се готвех да счупя клетката, за да им покажа на всички тези долни твари, че мога и тях да изям, и стражарят започна да разкарва публиката из градината.

Решил съм за утре да дам обявление във вестника, че не приемам посещения поради болест. Нали ние винаги така постъпваме, когато гостите ни са неприятни.

СВИНСКО ДОСТОЙНСТВО

— И ти искашъ да бждешъ свиня? Засрами се! Ти си обикновенъ човѣкъ...

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
г. I, бр. 7843, 11 октомври 1935, с. 4.*

Признал се¹ (непосочен автор)

– Аз съм напълно убеден, че има кучета, често пъти по-умни даже от своите господари.

– Да, да. Например моят Джон е едно от най-умните кучета, които някога съм виждал.

На маскарада² (непосочен автор)

– Знаеш ли какво, аз си направих костюм, като магаре.

– Отива ли ти?

– Отлично!

¹ Анекдотът е публикуван в сп. „Шантеклер“, г. I, бр. 23, 20 февруари 1911, с. 6. Авторът не е посочен. – Б. съст.

² Анекдотът е публикуван в сп. „Шантеклер“, г. I, бр. 23, 20 февруари 1911, с. 6. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Протест¹

(непосочен автор)

Тъкмо когато непрекъснатото работно време ни донесе благоденствие и щастлив живот, тъкмо когато черното минало на постните преписки отлетя безвъзвратно и душиците ни започнаха да се пооблажават с обедна закуска от разните там сандвичи, шунки, кюфтета, сиренца и прочие апетитности, една страшна вест породила буря в душите ни.

Вестниците съобщиха, че от 9 до 22 т. м. през мишите празници се урежда есенна акция за война с плъховете и мишките, като щели да се изработват и инсталират специални капани.

Ние отправяме енергичен протест срещу посегателството върху нашия живот и свобода.

Имате си двукраки плъхове, ловецете ги тях в капаните!

Бъдете достойни и добродетелни членове на дружеството за покровителстване на животните и ни оставете да се радваме на нашето канцеларско щастие след толкова гладни години.

От целокупното общество
на канцеларските плъхове

¹ Текстът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 20, 4 ноември 1942, с. 3. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Произшествие¹ (непосочен автор)

Вчера по обяд насред улицата е паднал и починал моментално г. Далаверков, четейки обедния вестник. Полицията е намерила във вестника подчертано с червен молив следното съобщение:

„Борба с паразитите по човека. От страна на здравните власти наскоро ще бъде проведена акция, целяща да проагитира между населението голямата вреда от паразитите, нападащи човека, голямата опасност, която представляват за неговия живот и пр. Крайната цел на акцията е да се приучи населението да не търпи разни паразити по тялото и в дома си и да му посочи най-добрите начини за борба с паразитите“.

¹ Текстът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 20, 4 ноември 1942, с. 3. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Пазете ягодите!¹

Борю Зевзека

Понеже важен стопански въпрос за момента е износът на ягодите, на които реколтата се очаква да бъде отлична, Институтът за защита на растенията обръща внимание на сеячите на ягоди върху някакви малки паразити по тези растения, с които впрочем борбата била много лека.

Много добре! Остава по-мъчна борбата с големите паразити, наречени „человеци“, които нито сеяли, нито копали, нападат вкусните плодове. С тях борбата обикновено се води с по-дебели тояги...

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, г. I, бр. 8933, 12 май 1939, с. 4. Подпис: Бобо. – Б. съст.

Нещо за говедата¹ *Наблюдател*²

Днес имам намерение да изменя обичайната си програма и да побеседваме не за хора, а за добитъка. Вие може би ще изкажете малко удивление. Всъщност нищо удивително няма тук. Просто не искам да се повтарям: сè за хора във всякой брой. Кой дявол е измислил да се турне в центъра на света тъкмо човек! Нашето демократическо правителство, с лирико-сентименталния си шеф во главе, направи един революционен жест и катурна с главата надолу досегашния обичай да се турне навсякъде и във всичко на първо място човек. Долу човекът, долу това двуного животинче – в нашия хуманен век е време да се помисли и за добитъка. Правителството туря на първо място в актива на своето законодателно творчество закона за осигуряване на добитъка от мор. Казах, че това е един революционен, демократичен жест. Идете след това, че осъждайте правителството, че не било демократично, когато грижите му се простират и върху добитъка. С това добитъкът в България ще порасне на цена и ще става постепенно обект на по-широки грижи. Това ще може да стане, като се намали це-

¹ Текстът е публикуван в сп. „Шантеклер“, г. I, бр. 9, 7 ноември 1910, с. 2, като част от постоянната рубрика на изданието „Маски“. – Б. съст.

² В „Речника на българските псевдоними“ на Иван Богданов (вж. Богданов, Иван. *Речник на българските псевдоними*. София: Петър Берон, 1989, с. 192 – 193) са посочени десет писатели, ползващи псевдонима Наблюдател. От тях най-вероятният автор на „Нещо за говедата“ е Антон Страшимиров, който има редица публикации в „Шантеклер“. Но тъй като в статията за списанието в поредицата „Периодика и литература“ е отбелязано, че Наблюдател е неразкрит псевдоним (вж. Желязков, Желязко. „Шантеклер“. – В: *Периодика и литература*. Т. 3. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 1994, с. 697), оставяме го така и в настоящата антология. – Б. съст.

ната на човека в България. И това вече виждаме да става. Русенската случка³ (колко трогателно, наивно звучи това название „случка“, като да се отнася за окапалите гнили круши от дървото) и разискванията по нея от демократическите оратори говори, че човек и човешкият живот в България струва колкото гнила круша. Оплакванията на Георги Чохаджи, че го обраха и че властите помогнаха на тоя обир, е също интересна „случка“; протестите на занаятчи и търговци, че ги обременяват с несправедливи данъци, също такава „случка“, на която Андрея Ляпчев отговаря с презрителна демократическа усмивка. И т.н., и т.н. – „случки“ из живота на хората, които не обръщат вниманието вече на мъдрите демократи, защото те са погълнати със закона за добитъка и говедата.

Говедата днес полека-лека изместват хората навсякъде. Осигуряват им живота, покровителстват ги от насилия, предпазват ги от болести. Аз предполагам, че действията на правителството в тази насока не ще се спрат на полумерки. От трибуната на Народното събрание се издига глас против многото училища в страната за това, че съвсем не е демократично да се предпочита човекът пред говедата. Ето защо трябва да очакваме в скоро време вместо затворените училища за хора, да се отворят училища за дресиране на животни – разноските ще бъдат по-малко; па и други изгоди има – че ще могат да се вербуват измежду тях послушни партизани; и тъй и тъй Саша Малинов е декларирал, че армията си той набира измежду неорганизираните животни. Друга изгода е, че те могат да се колят, без да протестират и да смушават людската съвест; ще може да им се дере кожата за някаква независимост и за величието на армията ни, за попълване дефицитите в бю-

³ Вероятно става дума за т.нар. „кървава сватба“ в Русе на 28 февруари 1910 г. – събитие, отнело живота на 24 души и получило широк обществен отзвук. – Б. съст.

джета, за купуване корони, за предвиждане апанажи⁴, за нови дворци, за нови царски разходки, а в края на краищата да се заколят курбан за един гуляй на тържествувачата демокрация...

И тъй, днес ще беседваме за говедата...

⁴ Апанаж (фр.) – голямо поземлено владение в средновековни монархии. – Б. съст.

Политически разговори¹

Борю Зевзека

– А бе, господин Кукуригов, колко души народни представители ще се избират?

– Не знам точно: двеста – триста души ще бъдат, ама ето там е всичкото зло.

– Защо?

– За България депутатите трябва да бъдат най-малко 5 милиона, че да мирясат всички кандидати.

– Хайде де, няма и жените, и децата?

– Да, да! А бе, не виждаш ли? Цял народ е полудял за мандати. Даже нещо повече: и 5 милиона няма да стигнат, защото след хората ще искат да се кандидатираат и хайваните.

– У-ха-а!

– Какво се чудиш? Аз мисля, че всяко магаре има право да бъде **кандидат за мандат за депутат**. Че то в камарата ще реве, ще тропа, ще рита и ще чупи по-добре от всеки друг представител. При това масрафът му е малък: там за десетина лева сенце му стига, а не да харчи държавата по 400 лева за дневни.

– Ха, дойдохме си на думата: дневните, само дневните са причината за това масово натискане за мандати, нали?

– Разбира се. Иска ли правителството да направи, щото кандидатите да не помислят вече за депутатство, може да го стори.

– Как?

– Много лесно: да обяви депутатската длъжност подобно на черковните настоятели **за безплатна**.

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 5320, 14 май 1927, с. 4, като уводна статия на рубриката „Кукуригу“. Подпис: Б. З. – Б. съст.

- Брей, наистина: един няма да остане в камарата.
- Нито един: всички ще се разбягат кой накъдето види.

Извинение¹ (непосочен автор)

Той: – Аз съм ви сърдит, госпожице. Вчера бяхте в зоологическата градина и не ме поздравихте.

Тя: – Ах, извинете, господине. Сигурно не съм ви съгледала: аз не разглеждах всички животни.

В зоологическата градина² (непосочен автор)

– Мамо, я виж тази маймуна колко прилича на вуйчо!

– Да не си повторила това, че ако чуе, ще се обиди.

– Маймуната ли?

¹ Анекдотът е публикуван в сп. „Барабан“, бр. 180, 15 юли 1912, с. 6. Авторът не е посочен. – Б. съст.

² Анекдотът е публикуван във в. „Утро“, бр. 9813, 24 април 1942, с. 4. Авторът не е посочен. – Б. съст.

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
г. I, бр. 9843, 3 юни 1942, с. 4.*

Човекът изглупява

Тайните на зоологията¹

Матвей Вълев

Нека отминем мълчешком истинските причини, поради които прекрасната бекярка Пелагея и добрият ми приятел Костадин се бяха заврели през оная тъмна вечер във върболаците край блатото между Антимово и Цар Борисово. Нека почнем оттам, че Пелагея къмто 9 часа българско време протича панически по пустите улици и изчезна в къщурката си, а Костадин влезе при нас в кръчмата блед и уплашен, тъй бледен и тъй уплашен, че физиономията му напомняше експресионистична картина, а панталоните му се клатеха като английска империя. Понеже аз знаех приблизително къде е и какво прави, в ума ми набързо се навърволи предположението, че някой е съпикасал него и Пелагея, познал ги е, оскандалил ги е. Обаче приятелят ми седна при мен, подпря глава с ръцете си, пое няколко пъти издълбоко дъх и почна да фъфли:

– Като бик... „Мууу-фууу...“ И земята се тресеше... А из водата пламъци изригваха...

Неколцината селяни се извърнаха към него.

– Бях на брега, край самата вода. И изведнъж едно чудовище – на пет крачки от мен – си подаде главата... Из ноздрите му почнаха да изхвърчат огнени езици... Наоколо стана светло като ден... Гледа ме, а очите му като фенери, и реве „мууу-фууу“. После се скри. А ние – а аз – нали бях самичък – ни назад, ни напред. Хванах се за върбата и стоя. Искам да викам помощ, а тя избяга и гласът ми потъна през гърлото между ребрата, и тъмно, само водата свети...

Така почна историята.

¹ Текстът е публикуван във в. „Щурец“, г. XI, 1943, бр. 541, с. 4. – Б. съст.

Тя се разнесе през нощта из цялото село, сутринта тръгна да обикаля по чужди села, привечер стигна чак до града. От околността почнаха да се точат денем групи от смелчаци, които сновяха боязливо из върбалаците и внимателно надничаха към блатото, криеха се и се пулеха, дано видят чудовището, без то да ги види; вечер обаче всичко наоколо замираще и напразно в кръчмата се предлагаша скъпи облози на оня, който би се осмелил да иде натакък. Всеки слухтеше, всеки подпитваше, всеки преразказваше с добавки съответни. Все повече хора уверяваха, че са чули и видели страшния звяр, и все по-различни бяха описанията им.

Най-вероятното от всички предположения беше отпървом твърдението, че чудовището не е никакво чудовище, а най-обикновен крокодил от реката Нил. Понеже там нахлули много англичани, които почнали да ядат и крокодилите, бедните африкански животни почнали да се изселват в чужди води. Някой щърк може би е упътил крокодила към блатото между видинските села Антимово и Цар Борисово. Той ще да е стигнал тъдява по воден път, по Дунава през Дарданелите, а после е продължил пешком, че не е кой знае колко място, а е само два километра.

– Крокодил ли? – съмняваха се други. – Не ще е крокодил, че тука е студено. Кит е, същински кит, както се казва, най-голямата риба в света, на която в устата ѝ цели светии влизат. Китът е дошъл лани през наводнението от Америка.

– Как ще да е кит, когато има глава на змей и опашка на кон, крака на слон и зъби на глиган? – възразяваха други, които бяха разгледали съвсем отблизо чудовището. – Китовете сега гълтат конвои. Нашият е съвсем друг звяр, за първи път се ражда такова чудо. Нали го видяхме, нали сутрин, обед и вечер реве по седем пъти, а нощем всеки час по осем. Да питаме даскала, може той да знае какво е.

Питат даскала, той вдига рамене:

– Ще го позная бе, как да не го позная. Всички зверове са разделени на видове, групи и подгрупи. Докарайте ми го тук, ще ви кажа точно какъв е и ще ви го покажа на портрет в зоологията.

Отнасят се към свещеника, той старателно се кръсти:

– Езичници и фарисеи, безверници и антихристи са плъпнали по света. Бог е наказал някого от тях.

Дирят агронома. Той внимателно изслушва разните описания и мнения, мисли, глади си брадата и отсича:

– Не ми е зачислявано такова животно, трябва от някой цирк да е избягало. Като пристигне съответният циркуляр, тогава ще разпоредя какво ще го правим.

Вявиха се обаче по-сериозни люде. Така например един гимназист откри теория, която вече изглежда съвсем сериозна:

– В блатото ще изригне вулкан.

Колкото и да ви се виждат невероятни тия страхо-тии, не мислете, че са плод на болна фантазия. Вчера съм бил в четири села – навсякъде само за чудовището от блатото говорят. Реших тогава да ида на самото място. Подирях другари. Докато ги намеря, мръкна се. Ех, нали пък беше топла лунна вечер – позабавихме се малко, па някой заръча и още две оканици, та къмто полунощ стигнаха десет. Напълнихме и една дамаджана за кураж и тръгнахме. И ето ни на блатото. Отгоре месечинка, наоколо върболак, под нас блато. Слушаме и гледаме, и по едно време...

Зарева, ей, звярът му страшен, реве и фучи, та земята се тресе. Реве той и фучи, а приятелите ми, подли и страхливи, полетяха като кавалерия. За мен и не помислиха. Аз пък си заплетох краката в едни коренища. Искам да бягам, а не мога. И вместо спасение, просна се моя милост на земята.

Стана ми ясно тогава, че иде смъртта. Ех, да беше поне ден, мислех си отчаяно, че да напиша завещание.

Произведенията си ще оставя на Писателския съюз. От доходите може някоя група да заmine на специализация, пък и премия може на мое име да създадат. С други думи, настана критичен час в моя живот и умът ми почна да сече кестерме. А смъртта близо, съвсем близо. Лежа със затворени очи и я виждам как иде. И не само с една глава, а с три: една крокодилска, друга китова, а третата – глава на птица. Водата клокочи, въздухът извира на кълба, а огнена лава се надига и шадравани всякакви, чудовището наново мучи и фучи, като оня бик, гдето лани го докараха в Цар Борисовия обор и само веднъж го изведоха от обора, та подгони пазачите и оттогава все вътре стоя, докато го продадоха заедно с мерките за мелиоризация на говедата по нашия край.

Чакам аз смъртта, а тя не иде и не иде.

Поопитах се, набарах дамаджанката. Надигнах я. Тя се чука в зъбите ми. Те се клатят като челюстите на оная от Лондон, когато ругае България. Най-после се свързах посредством устата си с животворната струя. Пия глътка, пия две, предпазливо отварям едното око да видя иде ли смъртта, или имам време и за трета глътка, и...

Блатото пред мене, знаете, лунно и сънно, нито кипи, нито ври, а там, двадесет метра навътре, там плува някаква птица, ей такава една тъмна птица с дълга шия. Плува, па си извива шията, потапя си главата във водата, вади я от водата, навирва я нагоре и „мууу-фууу“ – реве и фучи като бик, а не е по-голяма от чапла.

Това е.

Привидение ли беше, или действителност, не зная.

Вдигнах се и как да е, се отдалечих от лобното си място.

Днес рано-рано поех пътя за града, право при кадъната, да ми бае за уплашване, защото нервите от снощи и досега ми треперят. Явих се после и при един стар ловец, та му разказах всичко и описах най-подробно птицата. А

той като се хвана за корема, че като почна да се смее, па стана после, взе патрондаша и го препаса и пътъм към нашия край така ми захортува:

– Хубава каша сте забъркали вие по селата. Абе простак такъв, не си ли чувал какво нещо е зоологията? Не знаеш ли коя птица се нарича воден бик? Никакво видение не си видял, а тая птица, водния бик си видял, тя е, която реве като бик и живее по блатата. Дано я намеря днеска, че да ти я подаря препарирана за спомен и подигравка.

Благодарим за подаръка.

Аз толкоз подробно зоологията не познавам, макар че на млади години все в зоологическата се срещах с първата си любов. Аз и на хорските уста не вярвам, при все че понявга и те верни работи говорят. Но едно си знам: втори път ни денем, ни нощем при онова блато не ще ида, и това е истината.

Десант¹

Ячо Кабаивански

Ноцта беше забулила всичко с черния си плащ. Часовоят, застанал в своето гнездо между скалите на високия бряг, се мъчеше да пробие с младите си очи гъстата тъмнина. Но напразно се напрягаше той да стори това – очите му едва надделяваха тъмнината и отдясно виждаха дългия равен златист плаж като сива ивица. Гледаше той към тихото море, заспало в ноцта, и долавяше неговото равномерно дишане, отразено в скалите дълбоко долу под краката му. Морето лежеше черно, неподвижно и страшно. Часовоят тананикаше полугласно песенчица и чакаше по-скоро да изгрее луната, да се разведри пред него и да му олекне на душата. Но до изгрева оставаха още два часа и тези два часа се виждаха на младото войниче като две вечности. И то почна да се прозява, да затваря ту едното, ту другото си око и да се мъчи да прогони съня, който натискаше силно върху клепачите му да ги затвори. И когато часовоят пак разтвори с мъка очите си, сърцето му лудо заби и пушката се разтрепера в ръцете му – той с ужас видя, че от морето излизат много светлини, стотици, хиляди, милиони светлини... Излизат те без шум и тихо се приближават към брега на гъсти редици. И ръката на войничето уплашено дръпна връвта на сигналния звънец и в малката войскова част настъпи тревога. За няколко мига всички бойци заеха своите места и младият им командир с вълнение прие рапорта на часовоя:

– Господин капитан... светлини излизат от морето...
подводници... десант...

¹ Разказът е публикуван в книгата на Ячо Кабаивански „Идат!...“, София: Д. Маджаров, 1945, с. 127 – 130. Подпис: Марко Поло. – Б. съст.

Господин капитанът не дочака рапорта докрай, вгледа се в морето и изтръпна – от морето продължаваха да излизат безброй светлини, да светват, да угасват и на гъсти редици да се приближават до плажа... Той се изпоти няколко пъти, пресметна числото на своите хора, сравни го с безчисления неприятел и накрая се раздаде командата му:

– Пооо неприятеля от морето, огън! – и се затича към заставата да иска по телефона помощ от гарнизона в близкия град.

Затрещяха пушки, заквакаха картечници и високият скалист бряг затрепера от пукотевицата. От морето светлините продължаваха да се приближават, да настъпват на гъсти редици към плажа, необезпокоявани сякаш от гърмежите.

Стрелците почнаха да се посбутват, да поглеждат назад към заставата и да се ослушват да чуят познатия шум на бързата помощ с камионите. Страхът почна да навлиза в редиците им. И когато нервите на всички се опънаха до скъсване, чу се далечният шум на камиони. Заедно с него луната изгря, малко оръфана от дясната си страна, и тръгна по морето. Уплашени сякаш от луната, светлините на морето се скриха като по заповед и престана гърмежът им.

Втурнаха се помощните войски и заеха позиции. Вторачиха трескави погледи в морето и ахнаха – то лежеше тихо, гладко, спокойно и луната бързо разширяваше сребърния си път по него. Нямаше никакъв неприятел – уплашен от светлината на луната, той като че ли потъна в морето.

Полковникът, началник на помощната част, събра офицерите си и почна да приема рапорта на капитана:

– Господин полковник, неприятелски войски направиха опит за десант... Те отговориха на нашата стрелба... И веднага след изгрева на луната се скриха в морето!

Ехото на скалистия бряг отрази рапорта на капитана.

Всички офицери, начело с полковника, слушаха умислени рапорта и се чудеха какво решение да вземат, когато от задната им редица се понесе неудържим смях, който всяка секунда се усилваше – смееше се един дебел запасен поручик. Друсаше се той в припадъци от смях, като притискаше с ръце големичкия си корем.

Полковникът учуден изгледа виновника и кръвта нахлу в главата му:

– Поручик – викна той, цял настръхнал, – за този смях ще ви изправя пред военния съд!

Но чудно! Поручикът продължаваше да се превива от смях, а сълзи вече образуваха две поточета по бузите му. Най-после, успокоен с мъка, поручикът докладва:

– Виноват за смеха, господин полковник!... Но позволете да доложам!

– Доложете! – нервно разреши полковникът.

– Тук, господин полковник, е станала грешка, обикновена грешка... Нали неприятелят на гъсти редици се движел към брега, докато луната не е била изгряла и веднага след изгрева ѝ... ха, ха, хааа – не можа пак да се стърпи запасният поручик, – той се е оттеглил... Нали той отговарял също на нашите стрелби... Господин полковник, ехото на този висок бряг чувате колко е голямо... А сега е октомври месец, сега се движат пасажите от паламуд... Някой голям пасаж се е приближил до брега, а рибните пасажи фосфоресцират силно, когато луната още не е изгряла... Та по тази фосфоресценция нашите рибари виждат рибните пасажи и ги ловят... Господин капитанът е сметнал рибния пасаж за неприятел, ха, ха, ха, хааа... и е открил огън... Та напразно бързахме пътя и ний, господин полковник... и не можах да сдържа смеха си по този „десант“...

Господин полковникът прихна на свой ред, придружен от смеха на целия си щаб. Скалите отразиха ехото на сърдечния смях. След малко камионите препускаха обратно към града, справили се така лесно с „десанта“.

Мечката¹

Васил Павурджиев

– Грозен страх брахме, Пенчо, грозен, ти казвам! И сега, като ти разправявам, мравунки лазят по гърба ми, хей!

– Бре, бре, бре – заклати съчувствено глава Пенчо Запетаята и смукна от цигарата си от контрабанден тютюн, засукал в парче хартия от вестникарски произход. През мустаките му, от които можеше да се оплетат чифт терлици, се вдигна едно много голямо кълбо дим, което се развлече из кръчмата като задушлив газ, пъхна се под носа на Ганчо Епитропа, погъделичка го и го накара да кихне така енергично, че сълзи му изскочиха на очите.

– Да ти опустее и тютюнът, и табихетът², Пенчо! Ще ни издушиш като лисици с тая махорка – викна Епитропа и си обърса носа с ръкава.

– Ех, пък ти – много ти е деликатно мерисилото – отвърна Запетаята. – Я разправи сега, Тодоре, как се случи произшествието.

– Тръгнахме ние да порязваме лозята. Осман Тъпанджията, кларнетиста Гено, бай Иван Скандала, Кривото Пане и моя смисъл. Порязахме що порязахме, хапнахме, пийнахме по един корем вино, както му е редът, по-свириха музикантите, па си тръгнахме. Отде му дойде на бай ти Иван да се върнем през сухата курия. А лъснало се едно време, Пенчо, като филибелийска кокона, ти казвам. Огряло едно слънце, затоплила се оная ми ти земя, запели ония ми ти пилци – да умреш от кеф. Вървиме, значи, ние,

¹ Разказът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 11, 29 април 1942, с. 2. Подпис: Васка Павурджиев – Б. съст.

² Табиет, табихет (араб.-тур.) – характер, нрав, навик, обичай. – Б. съст.

па току надуваме бъклиците. Гено свири с кларнето една балканджийска свирня, а Осман дъни тъпана, та дреп³ се вдига. Наредили сме се като жерави. Най-отпред води колоната Гено, подире му Осман, после Иван, па аз, а най-отзаде Кривото Пане в обоза.

И току изведнъж из драките се облещи напреде ни една мечка...

– Мечка? Жива мечка? – извика Епитропа.

– Е, че жива я! Умряла мечка блещи ли се? Ей такава е – голяма, рунтава, изправи се на двата си крака и изрева. Ние си глътнахме езиците и се заковахме на място – ни живи, ни умрели. Гледам пред мене Скандала, големия бабаитин по изборите, потурите му играят ръченица, а бъклицата му подскача на гърба от сътресение. Осман тъй си остана с тъпана и ни мърда, ни шава – само Гено, тая стара катуна, пет пари не дава, ами засука на кларнета мечкарско хоро. Мечката погледа, погледа, па току взе да ръмжи и да тропа на едно място. Разигра се бе, честна дума. Ей тъй нá: хоп-хоп-хоп-хоп! Дорде да разберем какво става, из драките се източи още една мечка, по-малка такава и по-дръглива. Нареди се и тя до голямата, изправи се и се задруса. А Гено надува кларнета, па по едно време го заряза и току запя. Мечкарска песен запя магарето, а уж мечкарска, па дума: „Османе, серсем Османе, я удрай здраво тупана, да поиграят мечките!“.

Сафиряса се Осман, дойде в съзнание, един вид. Почна да думка яваш-яваш, па току я засили, пое си солук⁴ и така задумка, че мечките се разиграха като на гореща тепсия. Поотпуснахме се и ние, па за кураж взехме да викаме: „Де, мецо, де!“ . Хем викаме, хем гледаме накъде да си плюем на петите. По едно време Гено спря да пее, па

³ Дребни остатъци след развличване на вълна, лен, памук и пр. – Б. съст.

⁴ Дъх (тур.). – Б. съст.

като викна: „Ху бре, де бре! Ху бре, де бре!“ А мечките, като се уплашиха, та дим да ги няма. Пое Гено напред, а ние по него на свински тръст стигнахме до село. Там се спряхме чак да си поемем въздух и да си плюем в пазвите. И чак тука ни се развързаха езиците.

– Абе, Гено, какво беше това чудо, та разигра тези зверове, бе? – питам аз.

– Абе, Стефане, тя много проста работа излезе. Като се окуми голямата мечка отпреде ми, аз се обърках като англичанин и си рекох умствено: „Бог да те прости, Гено, и лека ти пръст!...“. Добре, ама като се ококорих, гледам на носа на мечката – халка. Бре, рекох си, тая мечка не е дива! Трябва някой мечкарин да ѝ е плюл под опашката, защото в тези гладни години мечка изхранва ли се. И ѝ за-свирих. Тя се разигра. Боже праведни, спасени сме, рекох си. А когато излезе и малката – хич не ми мигна окото. И тая, рекох си, е от същата партия!

– Вярно бе! Вярно! Хич дива мечка по Трифоновден излиза ли, бе? Ама че сте будали, а! – обади се Скандала.

– И ти много късно се сещаш, Иване – думам му. – Защо не се досети горе, ами там бъклицата хлопаше по гърба ти, та щеше да се издъни? Аз – думам – се чудя на хладнокръвието на Гено.

– Абе то хладнокръвие ли е, топлокръвие ли – не знам, ама добре че бях пил повече вино, а то инак жената тази вечер щеше да ме къпе в коритото за самата срамотия!

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
г. I, бр. 8038, 5 юни 1936, с. 4.*

Глупаво животно¹

Борю Зевзека

Една млада госпожица от столицата отишла в едно село. Тя показвала голям интерес към селското стопанство и искала да опита доенето. Краварят ѝ дал столчето за доене и ведро, и тя отишла при кравите. След едно късо време тя се връща и казва сърдито:

– Не върви – глупавото животно не иска абсолютно никак да седне на стола!

Докачен²

Борю Зевзека

Синът: – Тате бе, наистина ли човек произлиза от маймуна?

Бащата (докачен): – Ти може да произлизаш от маймуна, но аз не!

Чия е главата³

(непосочен автор)

Един купил говежда глава, а тъй като била доста голяма, оставил я на месаря, та после щял да прати да я вземат. А за да не бъде променена, закачил я и написал на едно листче: „Тази глава е на Пенчо Свраков“.

¹ Анекдотът е публикуван в книгата „Анекдоти“, събрал Борис Руменов, 1918, с. 45 – 46. – Б. съст.

² Анекдотът е публикуван в книгата „Анекдоти“, събрал Борис Руменов, 1918, с. 52. – Б. съст.

³ Анекдотът е публикуван в сп. „Барабан“, г. III, бр. 132, 14 август 1911, с. 7. Авторът не е посочен. – Б. съст.

„Магаре“ или „господин“¹ (непосочен автор)

Двама съседни се спречкали за нещо си. От дума на дума и току изтърсил единият по адрес на другия оскърбителния епитет: „магаре“!

Много се разсърдил обиденият:

– Как, „магаре“ ли? Чакай да ти дам да разбереш, като те изправя пред съдията. Мен всички съседни ми викат „господин“, а ти – „магаре“. Хубаво помни!

И наистина го изправил пред съдията.

– Защо си казал на господина „магаре“? – го пита съдията.

– Защото не е господин, ами „магаре“ – казал обвиняемият.

– Магаре ли?

– Да, магаре и половина.

– Е щом ти така обиждаш господина, чакай аз да те осъдя тебе, че да не правиш така друг път.

Осъдил го съдията на десет деня затвор и 50 лева глоба.

Това никак не се харесало на осъдения. И попитал той съдията:

– Ако кажа, значи, на един господин „магаре“, има ли наказание?

– Разбира се – отговорил съдията.

– Ами ако кажа на едно магаре господине, има ли наказание?

– Защо да има? Няма наказание.

– Е, тогава сбогом, „господине“ – казал осъденият на съдията и доволен отишел в затвора.

¹ Текстът е публикуван в сп. „Стар барабан“, г. II, бр. 75, 11 юли 1910, с. 2. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Породата е такава¹ (непосочен автор)

– Ей, чичо, кученцето, що купих вчера от тебе – било женско, а не мъжко.

– Тю! Дявол да го вземе, каква порода! И майка му беше женска!

В менажерията² (непосочен автор)

Той: – Виждаш ли как светят очите на този бенгалски тигър?

Тя: – Да, сигурно имат бенгалски огън.

¹ Анекдотът е публикуван в сп. „Барабан“, г. V, бр. 253, 3 август 1914, с. 5. Авторът не е посочен. – Б. съст.

² Анекдотът е публикуван във в. „Утро“, бр. 7560, 26 октомври 1934, с. 3. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Човекът учи уроци

Проклятието на рибата (приказка)¹

Н. Думанов

Било отдавна, много отдавна. Тогава, когато в бистрите води на дълбоките речни вирове още нищо не смущавало рибното население и то се плодило, раждало се, живяло и умирало в блажени старини. Но ето че се мернал и тук човекът рибар. Закрачил първо той по плитчините, ловил и плашил малките и пъргави мренки, сребристите белъовки и скробари, зелените кефали. А после нахълтал и в дълбочините, в царството на златожълтите едри шарани и тлъстите сомове. Явявал се рибарят рядко и преследвал рибата само в топли дни. И рядко стигала тревожна вест до царя на рибите – Шарана, за изчезването на някой член от голямото рибе семейство.

– Царю – се втурвала запъхтяна понякога някоя мрянка, – днес пак идва по нашите води човекът рибар и улови моята майка, моя брат, моята сестра!...

– Ех, жалко, много жалко! – отговарял привидно натъжен царят на рибите и изтежко и наставнически заключавал: – Бъдете разумни и предпазливи и бягайте в дълбочините!

Изминали се много години, но рибарят не спрял, а станал по-смел, упорит и нахален. Спуснал се той и в дълбочините и смутил и разтревожил живота и на едрите риби. И ходел той често, и не подбирал време и средства: и денем, и нощем киснел във водата и с настървение и без умора преследвал де що има риба из водата. С мрежа, с въдици, с храновища, с отрова и бомби (да не помисли ня-

¹ Текстът е публикуван в сп. „Рибарски преглед“, г. XIII, бр. 6, юни 1943, с. 12 – 13. – Б. съст.

кой, че тогава нямало бомби!? – Имало) унищожавал той беззащитната риба и за алчната му душа нямало насита.

Изплашила се рибата из бистрите Божии води и се завила и замаяла какво да прави. Отвсякъде идвали изплашени и натъжени риби при царя Шаран.

– Царю, жесток и ненаситен е човекът рибар. Останаме вече само няколко риби в нашия вир!...

– Царю, няма живот за нас! Човекът рибар и зимно време не ни оставя вече на мира. Когато сме заспали сладък сън, той разбива дебелия лед и пак ни намира. Не го плаши нищо и нищо не може да го спре. И ако продължава така, след някое време не ще остане и помен от нас. Погрижете се, царю, и за нашата участ!...

Замислен и угрижен седял Шаранът на своя кристален трон в гълбините на най-дълбокия вир и се чудел какво да прави. Най-после той решил: да свика на събор населението на царството си и в него да се реши какво да се прави със сполетялата ги напаст. Изпратил глашатай бързата и пъргава мряна. Тя се впуснала през вирове, стрелнала се по бързеи и разгласила на всички риби волята на царя. Зарадвали се те и отвсякъде се юрнали към царските дворци.

Под бистроструен водопад, в гълбините на най-дълбокия вир, където в причудливи светлини се чупели слънчевите лъчи, бил синкавокристалният дворец на царя Шаран. Пред него гъмжало от народ. Но ето, на най-високото мраморно стъпало, в одежди от златожълти люспи, се явил царят. Той леко раздвижил златопера опашка, огледал извисоко на всички страни и казал:

– Мои верни поданици, зная болката на всички ви. Чета по угрижените ви лица, че бедата, която ни е налетяла, е голяма и не ще се спре. Аз мислих дълго какво да правим. Вие знаете, че да накажем човека рибар, сме безсилни и не можем. Освен да изкажем тежко проклятие върху него и да помолим Бога то да го постигне. И аз

предлагам следното проклятие, което желая вие да одобрите.

Царят Шаран попристъпил малко напред, примигал няколко пъти с бледите си очи и казал:

– За туй, че човекът рибар си е изоставил работата и всеки ден иде да преследва и лови моите верни поданици, аз го проклинам: той да обеднее дотолкова, че да не остане здрава дреха на гърба му, и да ходи закърпен с толкова кръпки по дрехите си, колкото люспи има на моето тяло!

Като казал последните думи, царят се огледал наоколо да види как ще се посрещне неговото проклятие от народа му. Но за голямо негово учудване много от рибите не били доволни. Голяма била омразата им срещу човека рибар и малко им се виждало това наказание. Тогава от най-дълбокото и спотаено място на вира се размърдал сомът. Той излязъл напред, поклонил се дълбоко пред царя, раздвижил дългите си мустаци, примигнал хитро с малките си очички, разтворил широки уста и казал:

– Царю, позволи да чуеш и гласа народен. Вижда ни се леко твоето проклятие. Понеже рибарят напоследък налита все повече и повече на моя род и ние не ще видим никога вече спокойствие от него, аз го проклинам: като идва постоянно да преследва твоите верни поданици, нека той обеднее дотолкова, че да не остане дреха на гърба му, а да ходи гол като мене!

Всички риби се раздвижили доволни и пожелали проклятието на техния събрат – сома, да постигне рибаря. Доволен бил и царят. Той махнал тържествено с перка и всички риби се разотиили.

Не се знае дали Бог е подслушвал какво се е говорило в събора на рибите и чул ли е отправените му молби, но често се среща и сега прекален рибар с толкова кръпки (ями) по дрехите си, че заприличал на шаран, а на някои дори прозират месата им през окъсаните им дрипи.

Маймунски работи¹

Верин

През тия дни тревожни,
неспокойни,
във цирк един
пред зрители безбройни
една маймунка
весела, игрива
почнала зрителите
да размива.
Най-после тя
спокойничко седнала
и да си скубе веждите
почнала.
„Защо туй правиш?“
Някой я запита.
А тя отвърна
хитра, дяволита:
– От хайлайфа
щом дамите ме видят,
на мойта нова мода
ще завидят.
Макар с веждите
тук да си играя,
това ще им хареса –
аз го зная.
Защото те – туй всички
го признават,
във много работи

¹ Стихотворението е публикувано във в. „Утро“, бр. 10204, 18 август 1943, с. 4. Верин е псевдоним на хумориста Александър Симеонов. – Б. съст.

ми подражават.
И в къщи златно време
без да губят,
веждете си като мене
ще заскубят.

Анаксагор и славей¹ (непосочен автор)

През един красив пролетен ден стародревният гръцки философ Анаксагор излязъл да се разходи по полето. Той гледал как крави пасели сочната тревичка. Наблизо на едно дърво пеело славейче. Философът полека се приближил до дървото, погледнал славейчето и почнал да размишлява върху това, че в природата не е всичко добре сътворено и че няма правда на този свят. Ето, това малко славейче, от което ползата е само тази, че пее и изстребява вредните мушички и червейчета, може да лети и по въздуха бърже да изминава далечни разстояния. А пък кравата, която принася толкова голяма полза на човека, може да върви само по земята. Защо и кравата, както тази малка птичка, да не може да лети из въздуха?

Размишленията на философа от тази световна неправда били прекъснати от нещо, което птичката пуसнала върху мъдрото чело на Анаксагора. Философът се малко поядосал, обърсал от челото си пратения от славейчето сюрприз и с облекчение казал:

– Хвала на боговете! Все пак е по-добре, че това славейче не беше крава!

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 8431, 22 септември 1937, с. 4. Авторът не е посочен. – Б. съст.

ВЪ НЕПОЗНАТАТА ЗЕМЯ

Единият изследовател: — Това хора ли сж или маймуни?

Другият: — Ако ни изедатъ, ще имаме доказателства, че сж хора...

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
бр. 7776, 19 юли 1935, с. 4.*

Магарета¹

(непосочен автор)

Магарето на бай Темелаки Харамията се скарало с магарето на бай Стаменко Фърфалака заради магарецата на Магда вдовицата. И взели, че се сритали точно на мегдана на селото.

Магарето на бай Стаменко Фърфалака излязло по юнак от това на Харамията, та го ритнало по задния крак и то започнало да куца.

Видял това Харамията, и право в кръчмата при Фърфалака.

– А бре, говедо, като имаш лудо магаре, що го не вържеш, ами си го пуснал да пребива чуждите добичета?

– Кой е говедо бре, разбойник? – соннал му се Фърфалака.

– Сега ще ти дам да разбереш кой е разбойник, аз или ти, дето открадна лани царевиците от нивата на Станоя Керин. Скоро се причестявай, за да не заминеш грешен за оня свят!...

– Брее, да не мислиш, че плашиш гарги? Пази си кратуната, да не я ударя с кривака, та да затънти като празна бъчва!...

Докато се сражаваха езиците, намесиха се и криваците. Тупа-лупа, кой където свари. Объркаха се и сеирджиите и скандалджиите.

На бойния фронт положението е неясно, както се казва по военному. Не може да се разбере кой кого бие и от коя страна го бият.

На другия ден синът на бай Темелаки Харамията за отмъщение заради счупената глава на баща му разсипал

¹ Разказът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 22, 25 ноември 1942, с. 4. Авторът не е посочен. – Б. съст.

снопите на нивата на Фърфалака. Щерката на Фърфалака пък пребила две Харамиеви кокошки, вследствие на което до вечерта намерила домашното им куче със счупена задница да квичи до вратата.

Магарето вече не куца, но от цялата тази история се родиха словом и цифром тринадесет дела от всички видове и от всички съдебни инстанции.

И оттогава, когато и да попитате:

– Къде са бай Темелаки Харамията и бай Стаменко Фърфалака с домочадията?

Ще ви се отговори:

– В града по съдилища.

А ако питате:

– Къде са магаретата им?

Ще ви кажат:

– Хей ги там край реката, дето заедно пасат магарешките тръни...

Култура и просвета¹

Елин Пелин

За туй село Разпнипоп навярно много пъти сте чували, и то все хубави и все похвални работи. А любознателният читател е имал щастливия случай много пъти да чете из вестниците дописки от местни деятели, които свършват в заключение освежително и ободрително горе-долу така: „Благодарение на местната селска интелигенция село Разпнипоп бързо крачи по пътя на просветата и културата и не е оставяло неподета нито една идея, породена отдолу, и нито една инициатива, наложена отгоре. Макар жителите му и да са бедни и с непосилен труд едвам се прехранват, но душите им са широко отворени за култура и просвета и местната интелигенция, во главе учителството, не си жали труда да ги налива с тая последнята. Забутана в китните пазухи на Балкана, откъсната от съобщения и близки културни центрове, но упоена от дивната природна красота, от чистия въздух и студената балканска вода, местната интелигенция неуморно и усилено работи и може да се гордее с постижения, на които много богати селца биха завидели. И днес, след дълго обмисляне и задружни събрания, е сложено началото на много инициативи от културно и просветно значение, които очакват своето осъществяване. Хвала и чест на Разпнипопската безкористна и дейна интелигенция...“.

Познавам добре бедното и красиво селце Разпнипоп, та и аз от своя страна ще кажа в унисон с възторжени-

¹ Разказът е публикуван за първи път във в. „Щурец“, г. I, бр. 34, 12 август 1933, с. 2 – 3, а след нанесени дребни поправки е отпечатан и в сборника на Елин Пелин „Аз, ти, той. Мили родни картинки“, София: Хемус, 1936 (II изд. 1940). Тук предлагаме варианта, публикуван в: Елин Пелин, „Съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1977, с. 106 – 111. – Б. съст.

те дописки: хвала и чест на неговата дейна и безкористна интелигенция!

Вече от години наред там е положено началото на много инициативи, обаче благодарение на чистия въздух и на студената балканска вода раждат се много и различни идеи, които доваждат, твърде естествено, в стълкновение помежду си и подетите инициативи вървят бавно, но сигурно към осъществяване... Беше се образувало скотовъдно дружество „Рог“. Явиха се обаче някои недоразумения, някои препятствия и дружеството трябваше да се разцепи на козевъдно, овцевъдно, говедовъдно и свиневъдно. Защото, както се изтъкна в едно събрание, понятието свиня не може да се побере в понятието „Рог“, както беше името на дружеството, по простата причина, че свинете нямат рокове. Оттам произлязоха собствено недоразуменията, които, нека се надяваме, ще бъдат скоро изгладени.

Образува се с жар и кооперация. Тя обаче не можа да просъществува по простата причина, че някой непросветен във важността на такова едно мероприятие през една нощ обра касата и открадна цялата събрана сума. Води се следствие и резултатът се чака с нетърпение.

Създаде се фонд за съграждане на ново училище и фонд за съграждане на църква. Поради кризата обаче пари по тия фондове, за голямо съжаление, не можаха да се съберат. Чака се помощ от държавата.

Образуваха се пчеларско и овощарско дружество, и младежко дружество за облагородяване на дивите плодни дръвчета. Обаче общият им председател и главният инициатор наскоро биде назначен старши стражар в околийския център и, значи, ще трябва да се чака неговото уволнение, а не се знае докога партията му ще стои на власт.

И тъй, на всяка крачка се срещат пречки непреодолими. Но животът е борба. Въръжи се с търпение и чакай. На прав път ли си – ще успееш.

Така успя например читалищното дело на разпни-
попци. То изникна в един миг като птицата феникс палас,
както каза в речта си председателят, от горящите за прос-
вета и култура сърца на селската младеж. Едно събрание,
една разпалена реч и свършено – създаде се читалище и
без никакви спорове се нарече „Читалище Просвета и кул-
тура“. Фирмата още на другия ден бе направена от един
учител, следвал два месеца по рисуване. Написа я той вър-
ху голяма ламаринена плоча с блажни бои, със сини букви
върху червена основа и я закачи в общината да съхне до
утвърждението на устава.

Утвърждението на устава стана скоро – след шест
месеца, мисля. През това време инициаторите събраха
книжки, писаха до всички писатели, както му е редът, люб-
безни писма – да им изпратят даром произведенията си,
направиха малко шкафче, наредиха книжките в него, но се
оказа, че няма помещение за читалището, едно нещо, кое-
то не беше се взело пред вид.

Привременно туриха това шкафче в малката боза-
джийница на Цуцунека, който също беше член на чита-
лището. До фирмата на неговия дюкян се закачи и фирма-
та на читалището. Беше празник и цялото село, обладано
от културна радост, се събра да гледа тая фирма.

Добре. Всичко тръгна добре. Но благодарение на
местните условия явиха се неочаквани пречки. Цуцунека,
поради свършване на зимата и почване на пролетната ра-
бота, затвори бозаджийницата. Читалището, значи, остана
без заведующ. На това отгоре бозаджийницата бе наета от
селския налбантин. Пък налбантница и читалище са две
работи несъвместими.

Събра се тогава загрижено читалищното настоятел-
ство и реши да пренесе инвентара в една тясна и запустяла
къща на мегдана, в долния етаж на която някога имаше
кафене. Стени, врати, прозорци, мазилка, под – всичко бе
изпокъртено, олющено, печално, готово да се събори от

едно духване. На тая сграда бе поставена светлата фирма „Читалище Просвета и култура“, а вътре се смести шкафчето, масата, два стола и, кажи-речи, не остана никакво празно място. Вратата беше отсебена и въпреки усилията на председателя остана два-три пръста непритворена и следователно невъзможно да бъде заключена.

– Нищо – каза председателят, – нима ще се намери светотатска ръка, която да посегне на едничките наши културни ценности?

И наистина, той излезе прав. Цяла пролет вратата стоя отворена и нищо от инвентара не липса.

През лятото обаче, пак благодарение на местните условия, се случи едно нещастие. Не знам как, и никой не можа да си обясни, разбира се, вътре в читалище „Просвета и култура“ влиза един бивол. Дали подгонен от жегата е потърсил сянка, дали любознателност някаква го е подтикнала, или просто са го подмамили зелените като трева корици на едно списание, което още от началото бе забравено върху масата? Тая фатална постъпка на животното остана необяснима.

Той беше влезнал вътре, завъртял се, обърнал масата, която, от своя страна, залостила вратата, и застанал ни насам, ни натам. От една етажерка, дето бяха наредени предимно български автори, бяха попадали книги и върху тях биволът беше изразил своето мнение по особен начин и твърде обективно.

Събра се цялото село. Никой агитатор досега не е имал в Разпнипоп такова многолюдно събрание.

Как да се изкара животното оттам? Вратата бе залостена от масата, която, обърната нагоре с краката, с другия си край опираше в срещната стена. Биволът, заел цялото помещение, не можеше да се обърне. Железните пръчки на прозореца бяха толкова гъсто, че даже и едно малко дете не би могло да влезе.

Застанаха пред светлата фирма на читалището: по-път, кметът, учителството, старо и младо, чудят се и се малят.

Дойде пъдарят. Той също беше член на читалището, но скоро не беше чел никаква книжка. Културните чувства, развити в него, бяха позагълхнали и вследствие на това той беше се хубаво напил.

– Какво гледате бе? – развика се той. – Дайте едно дърво. Както е влял, така ще и да излезе.

И пияният пъдар, който здраво държеше някакъв остен в ръцете си, бръкна през прозореца и почна жестоко да муши невинното животно. Биволът, който до това време чакаше с равнодушие решението на съселаните, се размърда и разскача, почна да сумти и да фучи, наведе глава и захвана да удря една от стените с яките си рога. Сградата се разклати и запращя. Народът се разбяга назад. А пъдарят още по-жестоко мушеше с остена и попържаше.

Отведнъж тая бедна стара къща изскриптя, извика жално и с шум се строполи цялата. Изпод развалините изхвъркна подплашен биволът и хукна обезумял през мегдана. На рогата му беше се закачила хубавата фирма на читалището и нейното дрънкане още повече плашеше животното. То избяга към гората.

Ето тая незначителна случка стана причина да се преустанови за неопределено време дейността на разни-попското читалище „Просвета и култура“.

Да, но поле за друга дейност има широко и просторно.

Искрата за работа не е угаснала в сърцата.

Вълчата яма¹

Матвей Вълев

Лежи Панко Крайнечанина под дебелината черга. Уж е време да спи и сладко да сънува, а от грижи и размишления очите си не може да затвори.

– Какво нещо е човекът? – пита се той. – Много чудноватото нещо е човекът. Легна аз да спя. Лежа, лежа, позаспя и почна да хъркам. Сам си хъркам, а от хъркането се будя и не мога да спя. Иди разбери сега какво нещо е човекът!

Обажда се Панковица:

– Какъв си никакъв човек – мира ми не даваш! Като спиш – хъркаш, като не спиш – пъшкаш.

Лавнаха псета по колибите. Панковица се зави презглава, а Панко Крайнечанина се ослуша и спря дъх:

– Вълци пак обикалят държавите, разбойници ни-едни!

И като се ослушваше в далечния лай, изведнъж му хрумна най-щастливото нещо, което някога му е хрумвало. Ако убие един вълк, ще го натовари на колата, ще тръгне из махлите и селата, ще събере пари и дарове да изкара сито и доволно зимата. На всичко отгоре и кметът ще му наброи едно двесте лева – с тях пък ще си купи едно магаре да си товари дърва, да кара трънки и дренки за госпожите от града, да си ходи по гости при стари другари от чужди села.

Но как да убие вълк?

– Че от туй по-лесно нещо има ли? – усмихна се блажено Панко Крайнечанина. – Яма, вълча яма ще изкопая под Кукуряшкия присой, отдето слизат вълците.

¹ Разказът е публикуван във в. „Земя и лов“, г. IX, бр. 7 – 10, 1940, с. 2. – Б. съст.

И наистина, Панко Крайнечанина рано-рано нарами лизгаря и копачката и се изгуби нагоре. Намери най-сгодно място, разчисти го от снега и почна. Копа, копа, до вечерта цял човешки бой изкопа. Премери ямата – плитка е, вълкът ще избяга. На втория ден пак копа, стана ямата бой и половина. Измери я сега и разбра, че вече стига. Оряза стените, подравни дъното и така я нагласи, че като хлътне вълкът вътре, отвсякъде да са само гладки и прави страни, а дупката горе остави по-тясна, като уста на щерна².

Разхвърли после и подравни разхвърляната пръст. Закри дупката с клоне и трънаци, нахвърля отгоре гнила шума. А през нощта наваля нов сняг. Побеля наново всичко и там, дето беше ямата, стана равно, като че никой нито бе шетал, нито бе пипал.

Зачака Панко Крайнечанина и докато чакаше, все тънки сметки си правеше. Свърши се и с малкото му сън, изчезна и последното спокойствие, умът му се лепна в ямата. Как прекарваше нощите, да не разказвам, но сутрин, съмнало-несъмнало, спал-недоспал, мит-неумит – той грабва секирата и бърза нататък.

Мина ден, минаха два и три дни. На четвъртия ден, щом тръгна нагоре към Кукуряшкия присой, разбра отдалече, че нещо се е случило: сред вълчата яма отдалеч се чернееше една дупка.

– Хванах ли те, кучи сине! – затирна се Панко Крайнечанина. – Падна ли ми, подлецо!

Дотича и клекна до дупката.

Долу в тъмното лежеше вълкът.

– У, Самецът... – трепна Панко. – Най-злият... Най-хитрият... Що пакост е сторил на нашите чобани!

Наистина уловеният вълк беше Самецът.

² Басейн или съд за събиране на дъждовна или друга вода. – Б. съст.

Когато падна в ямата, той дълго скача и драска по стените. После се укроти. Легна, сложи глава на предните си крака и впери очи нагоре, към отвора. Разбрал ли бе той скитник, вечният враг на селянина, че всичко вече бе свършено, или чакаше само да се отвори някоя вратичка, през която в последния миг да се измъкне?

За вълка се говори и пише като за най-глупавия от всички хищници. Все него изиграва лисицата, пак него лъже дори и овцата. А той лежеше сега и чакаше. Очите му святкаха в мрачината със студен жълт блясък и бяха налетени с кръв.

Панко Крайначанина се загледа във вълка. До носа му стигна остър мирис. Радостта му се пресече. Наоколо беше пусто и диво, селото лежеше далече надолу, а той бе съвсем сам на две крачки място от този голям и гладен вълк. Усети, че коленете му треперят. Улови по-здраво секирата, заозърта се и тръгна бързо към село.

Върна се след цял час. Но вече не беше сам. С него идеше половината село. Всеки бе грабнал по нещо – топор или вила, кол, лизгар или мотика – и бързаше в надежда поне с един удар да си отмъсти на уловения разбойник.

– Тъй, тъй... – пресмяташе Панко Крайначанина. – Само от тия хора ще събера една кола. А от другите? А от махлите, от селата? Ами овчарите – как те пък знаят да дават, щом е за Семеца...

Когато приближиха ямата, пъдарят Вълко спря хората и им заговори тежко и настойчиво:

– Стойте сега назад и мълчете. Ние с Панко ще идем до дупката и ще разчистим сметките със Семеца. Инак с тия ваши викове и кръсци той ще се подплаши. Страхът ще му даде сила и може да изскочи, разбрахте ли?

Той приготви пушката за стрелба, Панко Крайначанина взе за бой с нож дългия кол и двамата запристъпяха мълчешком напред.

– Я! – пошепна Панко. – Там беше една дупка, а сега са две.

– Толкоз по-добре! – смигна му пъдарят. – Намъкнала се е вьтре и вълчицата. Ссст, тихо!

Стигнаха до вълчата яма. Готов да стреля, пъдарят се наведе, проточи шия напред и надникна в дупката. Почна да мига. Панко с вдигнатия кол коленичи, бавно подаде глава и погледна в трапа. Ококори се и започна да си търка очите с дланта.

Долу, на дъното, вместо два вълка стоеше права една-единствена баба.

Щом ги зърна, тя се развика:

– Хора бе, хора! Извадете ме! Ох! Господи, такава чудо!

– Вълко, стреляй! – зарева Панко Крайнечанина, захвърли кола и почна усилено да се кръсти. – Стреляй, Вълко! Ах ти, нечиста сило! Аз те мислех за вълк, а ти си бил самият дявол!

Но пъдарят Вълко се поопомни, бутна го настрана и приклезна до дупката:

– Бабо Велико, ти ли си ма? Какво ти се случи, добра душо? Ей сегинка ще те извадя. Виж ти каква беля ти направи Крайнечанина, тоя пусти хайдутин!

– Ох, сладки, мили Вълко, по-скоро, по-скоро...

Работата беше съвсем друга.

Нали беше тъкмо пред Атанасовден, пълничката и пъргава вдовица баба Велика, която само за хората бе баба, а под антерията си носеше съвсем друго сърце, тръгна на ранини да подири из Кукуряшкия присой малко кукуряк за здраве и берекет. Пообиколи, поразрови, поскита, а по едно време изписка и изчезна вдън земи. Полетя тя дълбоко, дълбоко надолу, но нито си навехна краката, нито се натърти на някое друго място, защото падна върху нещо голямо и меко, живо и топло. Какъв звяр беше то, тя не разбра. Глътна си езика, скочи и затвори очи. А звярът

се изправи пред нея, изкатери се на раменете ѝ и оттам с един скок изчезна през дупката.

Вълк ли беше, дявол ли – отде да разбере, то всичко стана за един миг.

Та туй, дето се разказва, че вълкът бил прост и глупав, то май не отговаря на истината.

От цялата тая работа на Крайначанина остана копането и заравянето на дупката. А баба Велика отпървом позеленя малко, после поотслабна, но каквато си беше охраненичка и тлъстичка, накрай се оправи и дори сватба направи.

Харесаха се с пъдаря Вълко – тя него заради храбростта му, а той нея заради мекичкото и топлинката, що му изпари ръцете, когато я вадеше из вълчата яма.

Една крава¹

Елин Пелин

Една крава, идейки от Слатина или Горубляне, минаваше край царския дворец.

Тя видя пред голямата желязна порта струпан много народ. Това я уплаши. Тя поиска да побегне, но остана. Може би тя не знаеше улиците, може би не можеше да ходи по паважа, защото беше свършено боса.

А може би в нейния тайнствен мозък се породи онава същото любопитство, което беше спряло и струпало хората там.

Какво ставаше в нейната мълчалива душа?

Тя се спря, проточи мършавата си шия, повдигна незлобивата си глава над цилиндри, дамски шапки и погледна.

Тогава в нейните големи бадемovidни очи, красиви и пълни с желаня и скръб като на млада вдовица, аз видях не тъпото, плоското и безлично човешко любопитство, което се подаваше из очите на струпалите се там хора. Не, в очите на това животно светеше едно умиление и едно желание, едно възхищение и един привет, едно добро сърце самичко и скромно.

Тя се обърна и ме погледна, усетила може би моето внимание и съчувствие, после по-високо повдигна главата

¹ Текстът е публикуван за първи път в сп. „Българан“, г. V, бр. 1, 19 октомври 1908, с. 5 – 6, под заглавие „Кравата“. Подпис: Е. П. След известни изменения излиза също и в книгата на Елин Пелин „Пепел от цигарите ми“, София: Олчев, 1910, в сборника на Елин Пелин „Черни рози“, София: Т. Ф. Чипев, 1928, и в „Съчинения. Т. 5.“, София: Хемус, 1942. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Елин Пелин, „Съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1977, с. 230 – 231. – Б. съст.

си и почна да гледа със същия добър възторг през голямата желязна порта.

Кого гледаше това тайнствено животно, попаднало така случайно между хората? На що се радваше? От що се възхищаваше?

Царя ли видя и взе някое случайно негово кимване за поздрав към нея?

Аз я погладих дружески по челото. Кравата ме погледна, като че ми каза нещо, и пак устреми красивите си очи там нейде зад желязната порта.

Тогава аз разбрах, че това нещастно некултурно животно не се възхищаваше с възхищението на публиката...

Не!

Тая милоока крава се радваше на разкошната зелена тревица в двора.

По-малката сестра¹

Йордан Йовков

Васил беше докарал от пазаря две млади кобилки. Отвързаха ги от каруцата и ги пуснаха в харманя, празен по това време и обграден с висок дувар. И двете кобилки бяха още неопитомени, току-що хванати с ласо от стадото им, навикнали на свобода, диви. Чичо Митуш и слугите гледаха иззад вратника и не само се любуваха на кобилките – те наистина бяха хубави, – но и с опитно око откриваха ту една, ту друга черта от нрава им. Едната беше червена и се казваше Айа (родена през май), а другата черна, тя нямаше име. Всяка беше вързана за шията с по едно ново въже, което се влачеше по земята. Нищо друго – ни юлар, ни юзда, ни хамут, не беше слагано на тях. Копитата им не бяха подковани, израснали прекомерно, спитени. Гъстите им опашки досягаха земята.

Айа беше по-жива, по-буйна. Когато чичо Митуш влезе в харманя, тя се подплаши, извъртя се и удари на бяг, но срещна каменната стена, започна да се лута и да бие гърдите си о нея. Чичо Митуш дойде още по-близо, тя се промъкна между него и зида и избяга на другия край. След това, както правят конете, когато са уплашени, тя се обърна с очи към опасността, наостри уши, дори пристъпи малко, загледа се и запряхтя силно, като че хъркаше. Над черните ѝ светнали очи падаше кичур черна грива.

Докато Айа бягаше насам-нататък, черната кобилка оставаше по-спокойна, по-сдържана. Но тя винаги отива-

¹ Разказът е публикуван за първи път във в. „Нови дни“, г. II, бр. 392, 8 декември 1935, с. 5, а след това – с малки промени – и в сборника на Йордан Йовков „Ако можеха да говорят“, София: Хемус, 1936, с. 52 – 61. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Йовков, Йордан, „Събрани съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1970, с. 204 – 210. – Б. съст.

ше там, дето беше Айа, следваше я, държеше се близо до нея, като че искаше да я успокои и заварди. Васил беше казал, че двете кобилки били сестри и че Айа е по-малката. На другия ден ги впрегнаха в каруцата, за да ги научат да теглят. В такова равно поле, каквото беше полето около чифлика, това не беше мъчна работа. Айа се противеше, скачаше, разтърсваше глава. Понякога тя се мяташе напред и се изправяше на задните си нозе или се отпущаше и искаше да легне. Ударите на камшика и виковите на слугите я подлудяваха. Освен юздите, които държеше чичо Митуш, Айа беше вързана с дълго въже за врата, това въже го държеше един слуга и с него или я възпираше, или я оправяше в пътя, когато искаше да кривне настрана. Със също такова въже беше вързана и черната кобила, но от него не стана нужда. Докато Айа се бяхтеше и мореше, цяла покрита в пот, черната кобила се покоряваше (за да бъде някак по-леко на Айа), отиваше натам, накъдето отиваше Айа, спираше се, когато се спреше Айа. Човек би казал, че тя забравяше собствените си страдания и мислеше само за Айа.

Най-после Айа разбра, че няма да излезе наглава, престана да скача и като устреми замътените си очи в полето – това широко, равно поле, в което с бяг беше се спасявала и от вълци, – тя се впусна да бяга колкото сили имаше. Черната кобилка я последва. А тъкмо това чакаха чичо Митуш и слугите. Ония, които държаха въжетата отстрани, едва успяха да се качат. Каруцата се носеше из полето с трясък, кобилките препускаха с път, без път, ту в една, ту в друга посока. Най-после, потънали в пяна, те се умориха, капнаха и покорно отиваха натъй, накъдето ги насочваха. Тогава чичо Митуш обърна каруцата и се върна в чифлика. Като спряха, той скочи и мина отпред. Айа, изтъняла, мокра от пот, като къпана, цяла трепереше. Черната кобилка, също тъй изморена, не трепваше, като че се боеше да не би с мръдването си да докара нови беди

за Айа. Чичо Митуш застана пред Айа, помилва я по челото, подръпна ѝ ушите и дъхна в ноздрите ѝ. Същото направи и с черната. След туй от каруцата кобилките ги заведоха в обора и ги вързаха на ясла.

Два месеца по-късно Васил се връщаше един ден от града. Айа и черната кобилка вече теглеха каруцата тъй добре, като че бяха се родили научени. Приличаха им – особено на Айа, която препускаше с високо дигната глава – и новите хамути, потопени в катран, за да стоят меки, и герданите от сини мъниста, и червените топки на челата им. Васил караше тоя път лудешката. Кобилките минаваха от тръс в галоп, от галоп пак в бърз тръс. Не бяха изминали още и пет километра от града, а бяха вече потънали в пот.

При чешмата, дето имаше огнена мелница и кръчма, Васил спря. Айа, като че не беше почувствала никаква умора, стоеше с дигната глава и нервно дъвчеше юздата си. Тъй като капациите на юздата отстрани на очите ѝ бяха пречили досега да вижда Айа, черната кобилка се извърна с цялата си глава към нея, погледна я, подуши я и леко я бутна по муцуната. И застана покорно пак тъй, както си беше по-рано.

На вратата на кръчмата се показва Велико железарият. Каскетът му беше килнат назад, тъй че разкъдрената му коса се развяваше над челото; на рамото му, праметната на широк ремък, висеше хармоника.

– О, бай Василе, здрасти! – извика той. – Ще ме закараш до село, ще черпя. Ех, че кончета! Аз с такива кончета обичам да пътувам. Ама какво... отде идеш ти? – каза той, като дойде по-близо и учудено гледаше конете. – Кога свари да ги изпотиш толкоз?

Васил махна отчаяно с ръка:

– И тъй ще мрат, не ги жалия. Докторът каза, че били болни от сап. Иска да ги застреля. Хайде, качвай се!

– Чакай да почерпя.

– Няма нужда.

Велико тъй си и остана – с учудени и широко разкрити очи. Докато се наместяше в каруцата, хармониката му издаде от само себе си няколко звука. Васил му разказваше какво беше му казал ветеринарният лекар.

– И тъй ще мрат, не ги жаля! – каза най-после той и отпусна юздите. Кобилките се понесоха в галоп, преминаха един завой в тръс, след туй пак се замятаха в галоп.

Великовото село беше на три-четири километра отсам чифлика. Като стигнаха там, Велико слезе и като крепеше с едната си ръка хармониката, с другата извади часовника си, погледна го и каза:

– Вървели сме като трен! Толкоз бързо. Ех, че кончета!

Въпреки всичко, Айа стоеше твърдо на нозете си, с дигната глава. Черната се обърна, погледна я, както порано, и пак тъй леко я побутна по муцуната.

От тоя ден нататък двете кобилки ги затвориха в отделен обор и вече не ги изкараха. Там ги хранеха, там ги поеа – тъй беше заповядал докторът. Айа мъчно свикна с тоя затвор: дърпаше се за поводата си, обръщаше се ту на една, ту на друга страна, очите ѝ, изпълнени със светлина, с огън и избърнати, тъй че се виждаха червени ципи около тях, гледаха все към вратата, все към светлото навън. Черната кобилка беше търпелива, но когато Айа беше неспокойна, неспокойна ставаше и тя. Тя преставаше да яде, свиваше уши назад и не трепваше.

Понякога чичо Митуш заварваше Айа легнала. Цели дни подред тя почти не ядеше, ставаше отпусната, ленива, често лягаше. Друг път чичо Митуш заварваше двете кобилки застанали една срещу друга, като че прегърнати, и една друга се чешеа със зъби – едната от едната страна, другата – от отвъдната. В такива случаи чичо Митуш се поспирваше на вратата и усещаше жалост: той знаеше

добре, че конете правят тъй не от нужда, а от нежност и от дружба един към други.

Веднаж, колкото и строго да му беше забранено това, чичо Митуш, като преместваше Айа от едно място на яслата на друго, изтърва я и тя избяга навън. Повикаха колкото слуги се намериха, за да я хванат, и на първо време успяха да я вкарат в харманя – в същия харман, гдето бяха я пуснали с черната най-напред. Напразно: с дигната опашка, леко, Айа се позасили и без мъка, като сърна, прескочи високата каменна ограда. Слугите извикаха от учудване и възхищение, а Айа с развяна грива, с раздиплена във въздуха опашка се понесе като вятър из полето. „Трап-трап-трап!“ – се чуваха мерно донейде ударите на копитата ѝ, след туй заглъхнаха.

Като остана без сили, като се умори да играе и да препуска, Айа се върна сама и се спря пред обора. Ноздрите ѝ играеха, тя изпръхтя силно, като че въздъхна, и се отпусна, опашката ѝ също тъй бавно се прибра. Тя се престоори, че не вижда чича Митуша, и се остави да я хванат.

Мина се тъй доста време. Ветеринарният лекар дойде по обиколка и предложи да направят последен опит: Васил купи едно мършаво магаре от един циганин, а докторът му присади болестта на кобилките.

– Ако магарето остане живо – беше казал той, – кобилките са здрави, ако умре – болни са от сап и няма какво вече: ще ги застреляме.

Затвориха магарето в един овчи агъл. А като мина нощта – тя се случи студена, дъждовита, – отидоха да видят какво е станало и го намериха умряло. Васил изгуби всяка надежда и все пак не му се вярваше. „Как може да умре такъв як и хубав добитък – мислеше си той. – Как може да умре Айа?“

Чакаха само да одобрят и да утвърдят книгата. И една сутрин, по-рано, отколкото се надяваха, доде ветеринарният фелдшер с един стражар. Васил се махна и се

скри нейде из чифлика. Пак на чича Митуша се падна тежкият жребий. Разтреперан, той влезе в обора, с разтреперани ръце заразвързва повода – мислеше да отвърже най-напред черната, а отвърза Айа. Изведе я навън на дълго въже.

Айа не заигра отведнаж. Спря се, дигна глава и погледна полето. Два-три пъти тя дълбоко пое въздух и силно изпръхтяваше, като че снемаше нещо тежко от себе си. После заскача и заигра, като дете, като момиче.

– Ех, ех, Айа! Ех!... – подвикваше ѝ чичо Митуш и усещаше как се наливат със сълзи очите му.

Наедно с фелдшера и стражаря (стражарят беше снел карабината си и я носеше в ръце) заминаха към дола, който беше над чифлика. Айа все играеше. След малко те се закриха. Откъм дола, един след друг, се чува два гърмежа.

Не се беше минало и половин час дори, когато Васил видя, че чичо Митуш се връща. Отдалече още той гълчеше нещо високо, махаше с ръце, спуснал беше сърдито веждите си над очите.

– Какво има? – попита Васил.

– Какво ще има... Убиха добитъка на вятъра. Че тя не била болна, здрава била. Фелдшерът я разряза, отвори я тук, на гърлото – нищо няма. Настинала била малко и туйто. Съвсем здрава. Ама аз и тъй си мислех!...

Разбраха, макар и късно, че магарето беше умряло не от присадената му болест, а от студ. То и без това си беше слабо, а нощта се случи студена, валеше лапавица.

Спаси се от смърт черната кобилка. Дълго време след като се изгуби Айа, тя често преставаше да яде и като още държеше стиската сено в устата си, слушваше се, а очите ѝ, черни и светли, като че щяха да изсочат. В една-две години тя много се измени: стана голяма, кокалеста, отпусната и тромава. Всяка година раждаше по едно конче, което приличаше на нея. Но на третата година кончето,

което роди, беше вече друго: макар малките кончета да са все червени и с тънките си нозе приличат повече на сърни, чичо Митуш веднага разбра, че кончето прилича на Айа, и се зарадва. Като Айа то беше живо и пъргаво. След него, като подир Айа, вървеше черната кобилка, изпълнена с нежност, с майчина доброта и скръб.

В една света неделя (Резигнации)¹

Петко Росен

Всяка света неделна утрина в моята душа настъпва прояснение и тиха радост. От ранно детство, па и досега мен ми се струва, че тоя ден съвсем не прилича на другите през седмицата: дни на труд, грижи и тревоги. На това ми помагаше редовното ходене на черква. След литургията аз обичам да излизам по-раничко от другите, да спра на улицата и да наблюдавам връщането на богомолците. Какво смирение и кротост се чете в очите на всички, как хрисимо и внимателно вървят, как тихи и задушежни са техните разговори. Но това е едвам до към обед. След обед похубаво не излизай от къщи, чети си хубави книги или бягай на полето. Навалицата, перченето, нервният глъч и шум е по-досаден от всеки други ден. Това в града, но тука? На вид тука няма ни делник, ни празник. За мене не е тъй. Дори да не зная, че днес е св. Неделя, аз по настроение усещам промяната. Душата ми предвкуса седмичната благодост и неволно се отдавам на тихо смирение и доброта.

Гъстата додейна мъгла, която цяла седмица вися върху мощните плещи на Беласица, тази сутрин – св. Неделя – изчезна като в невиделица. Денят е светъл, блестящ дори. Аз съм пак на върха и съзерцавам далечните светли простори.

И нищо не засяга вниманието ми. Круша под нас е все тъй сгърчена като голяма восьчна пита; многото бели пушеци, издигнати право на възбог, ме подсещат, че и там

¹ Текстът е публикуван в книгата на Петко Росен „От Дунав до Бяло море“, София: Хемус, 1943, с. 209 – 218. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Росен, Петко, „През гори зелени. Разкази, очерци, статии“, София: Български писател, 1982, с. 206 – 213. – Б. съст.

е студено, и неволно трепвам. В Дойранското езеро се видее студено небе. Сега то ми наподобява кръгло стъкло за потискане на бумаги. Изпъкналостта му едвам се долавя, а в дъното му се мяркат образи като в някоя реклама: Дойран в облаци. Цялото небе е като в някаква широко разлята река, а облаците – плаващи ледове. Голото Солунско поле се многотонно белее, а Ортач и Олимп са сякаш свити и посинели от студ. Чувствам все повече и повече студени тръпки. Не е за много стоене. А в землянките е тъй досадно и задимено. Сякаш всичката досада и гнет от изтеклата мъглива и студена седмица са затворени в нея. Как да се върна? Слънцето се позасилва в зимната си немощ. Светлосинкавите искрици по замръзвания сняг се увеличават и стават по-светли и по-бели. Те като че ли подскачат из въздуха като рой искрици. Струмишката котловина е пълна с вълниста мъгла – цяло млечнобяло езеро. Ето – такова езеро е била тя някога, преди да изтече през Рупелския прорив. А белият „въздушен кораб“ – Пирина, днес е небивало величествен, мистично тайнствен и далечен. Носи се лек и белоснежен по белите вълни на широкото море от мъгли.

Упътил съм се по „маневрения път“ и не зная накъде. Чак когато съм изминал два километра и ме досегна неприятната мисъл да се върна в землянката, доде ми на ума, че мога и да се не върна. Ще позасиля ход и за обед съм при гостолюбивата 12 рота... Ами аз не направих справка дали тя е на билото, или долу на предната застава. Та що от това? И нова, по-топла радост, по-силен копнеж се надигна в душата ми. Ще слеза „долу“. Чудо трябва да е сега в Св. Петка. Ето – мъглата се разкъсва на големи памучни валма, надига се и чезне в студено небе. Денят ще бъде великолепен. Аз съм се тъй забързал, като че някой ме гони. Справих се – ротата е „долу“: по гладка пътека, увиваща се като тънка сива лента около голите плещи на високите, покрити с дълга тънка трева и тук-там синкави

скали, аз почти тичам. Вървя и самотно лениво си мисля... Какво собствено ме гони надолу! Душата ми е препълнена с възторга на човек, съзерцаващ света, природата и бога отвисоко... Ние вечно се врем нагоре към върха, но щом се поиздигнем – започваме да тръпнем от самота и студ. И тихата долина с малките си радости и скърби почва да ни става мила, да ни тегли с невидимите си връзки, които ние досега не сме подозирали.

Дълбоко в душата ми се надига една вълна от топла радост, един копнеж мъчно уловим и почти неизразим. – Горе аз преживях поетическите възторзи на ония богати с фантазия и очарование поети, чийто дух витае в областите на възвишеното, грандиозното и безконечното. Духът, сякаш носещ крилата на великата легенда на вековете, лети унесен в мечти, за да се домогне до тайната на битието. Стига толкоз възторзи и очарования! Сърцето е препълнено с тихи, смътни, томителни копнежи за нежни радости и сладост към близки, сочни и реални впечатления. Всички чувства жадуват за нещо такова... и в паметта ми се редят:

Ля се дъжд в гора зелена.
Шумно би листа смутени,
алени цветя...
Няма тез възторзи млади –
отлетяха в дни неради...

Съзнавам, че тия стихове съвсем не изразяват настроението ми; търся други, а паметта ми ги повтаря: Ля се дъжд... ля се дъжд... в гора зелена... алени цветя...

Навлизам в гората. Тя започва изведнъж. Никакъв храсталак, както е обикновено, никакви вдадини от редки дръвчета, опитващи да навлезат в голите, стръмни поляни. Криви, възловати, много разклонени буки преплитат клонете си, сякаш си подават ръце, за да се крепят през зимните снежни бури и летен пек. Пак буки, но като че ли

от съвсем друга порода, друга раса. Ония по северните склонове, около нашия бивак, са прави, стойни и гъсто ред по ред наредени, като че ли небето ги тегли към себе си и все нагоре и все нагоре, гладки и без разклонения. Тук южният припек пък ги натиска в клонете, за да застелят земята с по-добра сянка и запазят влагата, без която и те би загинали.

Едните жадуват за слънце, другите са преситени, угнетени от неговите мощни лъчи. – Извивка след извивка, ручей след ручей, почти все еднакви за първо минаване и все пак приятно-забавни. – Под мене се очертава жълто-червена, гъсто зашумена в периферията си рудина. Това е средата на Беласица. По цялото ѝ продължение към средата си спусъците ѝ сякаш се откъсват от средния масив на билото ѝ и ако не са буйно скачащите потоци, които я нацепват, би се образувал нов гребен, успореден на главния и наполовина висок от него. Между тях би имало една равна ивица – дълга, дълга тераса. Но дълбоките долове разсичат този втори гребен и от терасата остават отделни хубави веранди.

Бързам към закътаната рудина – там мисля да отпочина... Радва ме цялата околност и дълго почивам в размисъл. Тук личат следите на човека – на живота, и това внася нова – човешка, радост. Минала е брадвата на дърваря. Пò вдясно личи овчарско пладнище. Едрите, стари дървета са нарядко. Дребна, млада гора, буйна и гъста, бърза да замести старото поколение. Редките старци сякаш са останали за назидание на младите. Какво ли им прищепват?... Ще минат години, ще дойдат малки и малко в сравнение с тях хора, с лъскави топорки в ръце и от цялото това поколение ще останат тук-там представители само... И все така ще се редят нови и нови поколения на хора и дървета, както е било през цели далечни векове...

Какви хубави места за лов. Моята едва стихнала ловджийска страст започва да ме гъделичка... От детин-

ство и през цялата си младост аз тъй много скитах по лов. Трябва да си бил ловец, за да познаваш интимната благодост на горската самота, сладкия мирис на полските треви, тъжния дъх на пожълтелите листа, милата прелест на самотната полянка и многотонния треперлив звън на малките поточета. Преживях душевни кризи в борба с идеи и страсти. Доброто и злото, грубата действителност и жадуваната правда сломиха поривите ми.

Бях студент. През една лятна ваканция отидохме с покойния одрински войвода Икономов на лов за сърни из Странджа. Вдълбочихме се в гъста, усойна дъбрава. Ловджийските ни кучета в непрекъснат лай догонваха лова. Ние заехме пусия по двата бряга на дълбок и тъмен дол. Нещо изтрещя в гъсталака. През вейките, виждам, подскача червеникава сърна. Усети ли ме, или що – тя се спря. Смигнах и дръпнах спусъка. Трясъкът на изстрела сякаш продра цялата смълчала се вселена – тъй злокобен ми се стори. В същия миг гръмна и другарят ми, но неговият гърмеж не ми направи никакво впечатление. Милото животното, както бе обърнало глава към мене – подскокна и падна. Завтекох се към него, достигна и другарят ми. Тя, обърнала глава към него, простряна на жълтопочернялата полуизгнила ланска шума, не помръдва. Само десният ѝ заден крак конвулсивно потрепва, ритва два-три пъти подред и пак спира. Гледа ме с ония тъжни хубави очи, смигва, смигва и сълзи като бисери се ронят из очите ѝ. Мъка присви сърцето ми. Захвърлих пушката и се отдалечих... Исках да мисля, че не е убита от моя изстрел, но обърнатите ѝ към мене тъжни очи изобличаваха моята кръвнишка жестокост.

Други път: връщах се с дядо си към чифлика. Беше хубав летен ден. Близо до чифлика из полето се виеха ята бели и сиви гълъби. Едно ято накаца до пътя. Носех ловджийската си пушка. Дядо ме побутна: носиш пушка – ето лова. Файтонът позапря и аз, без да слизам, гръмнах. Един

сив гълъб остана на мястото си, а друг – бял, подхвъркна и падна; пак подхвъркна и пак падна... Завтекох се да ги взема. Сивият гълъб бе обърнал свити крачка нагоре, умрял кой знае откога; просто – мъртъв гълъб. Белият продължаваше да подхвърква със здравето си крило; пада, блъска се. Приближих се да го улова. Направи усилие да подхвъркне и спря. Бялото му като сняг ляво крило и шията му бяха облени с алена кръв. По дългите бели пера на счупеното крило се хлъзгаха едри черни капки. Когато посегнах да го улова, той спря и се отпусна. Обърна шарените си очи към мене и ме загледа с неизразима скръб. Спях се за миг смутен – нещо ми прониза сърцето. Взех гълъбите и без да ги погледна, отнесох ги на файтона. Дядо ми направи комплимент, но аз бях тъй огорчен, смутен, та бих бил по-доволен, ако ми дръпнеше ухото. Очистиха ги, опържиха ги – аз нито ги погледнах, нито вкусих.

Захвърлих пушката и до днес не съм я барнал. Тоя кървавожесток спорт ми стана противен и макар оттогава да са се изминали цели 8 години, не съм помислял наново да се отдам на тая незаглушена страст... И днес, като скитам из шубрачките, изскочи ли заек, аз трепвам и някакъв инстинкт ме вбесява: защо не съм взел пушката, ловът бе в ръцете ми. Но щом зайчето превали, гледам го как скача, лута се из храстите и тъй ми е драго, че то си скача здраво и читаво. Що ми е направило, за да го убивам, и не ми ли стига, че с появяването си ми причини тия мили трепети. Какво биха били полетата и лесовете без птички, зайчета, гущерчета, пеперудки и мушици! Гълъбът уби у мене убиеца. Направи това, което томовете на Толстоя не биха смогнали да направят. Но кой пробуди тая бодлива съвест? Сега ми са мили не само гълъбите и зайчетата, но и всяка мравчица, всяка тревичка и всичко в хубавия божи свят...

Седя до дънера на стар клонат бук, любувам се на мълчаливо подскачащите дребни птички; пъргавите, веч-

но угрижени мравчици ми са някак досадни със своето трудолюбие. Тайнственото шумолене на пожълтялата шума и цялата смълчала се в гъстия лес самота правят мисълта ми проста и наивна, чувствата – кротки и наситени. Всичко е тихо, проникнато с тайнсвена хармония. Няма песен, няма глъч – сега е късна есен и всичко очаква всевледеняващата зима...

Усамотен и мълчалив, усещам всеобемащата пълнота на природата, нейното самодоволство и неизменност. Как жалък е човешкият живот, как дребнав е човекът... Чел си или си слушал за някой човек с голямо име. Даде ти се възможност да се сближиш. В деветдесет на сто от случаите ще бъдеш горчиво разочарован и някак си обиден даже. Какви нищожества се крият зад големи и прославени имена!! А в природата – тъкмо обратното: няма и бездушна на вид, повслушаш ли се в безмълвния ѝ говор, ще усетиш необятното ѝ величие, а себе си свит, дребничък, нищожен, както е нищожно всичко човешко пред грандиозността на битието.

Отпочинах си доста и ставам. Пътеката криволича из почти равна, гъсто обрасла падина. По гладко отпъканиците места личат дупчици на конски подкови и тук-там – следи на войнишки ботуш. Поръсена е с червеножълти букови листа и меки лимоненожълти от явор. Дреновите кървавочервени листа едвам са почнали да падат и целият дрян отдалеч прилича на буйно пламнал огън. Пътеката прави големи криволички, за да влезе в нова влажна рудина. Току вляво – счувам глъч. Колибка – пуши. Отбивам се да си запаля отдавна направената цигара. Четирима войника са налягали в кръг около огъня в малката колибка. Здрависваме се. В тая отдалечена самота душите им са отворени за новости, като цвят за утринна роса.

– Е, що има, ще има ли скоро мир?

– Кога да е, ще има. Друго да няма – да не пуснем неприятел да ни сгази, та мирът, кога да е, ще дойде. –

Разправих им за голямото поражение на италианците, че русите искат мир и пр. В очите им светна радост, почват да се смеят даже... А това е много за начумерения български войник.

Сбогувах се и продължих. Пътеката, равна и права, върви по левите ребра на склона.

Нищо не се вижда. Дълбоко в дола гърмят водопади и екът им пълни самотата. По-горе, по полегатата скала, се плъзга бяла струя, която свършва с водопадче в голям кипнал син вир. Липсата на кръгозор и теснотата на пътеката ме побутва да вървя по-скоро. Ето че ущелието почва да се разширява, небесният триъгълен сектор става по-голям. Вижда се краят на спусъка. Св. Петка е под мене. В затулената гънка над селото е заставата. Мяркат се самотни войници. Запирам се да се полюбувам на хубавата долина и на румено блесналото от западни зари Дойранско езеро... Колегата Г. ме среща с нескривана радост. Няма где да ме тури, с какво да ми угоди. Казвам му, че днес е Св. Неделя и че съм слязъл да се черкувам. Смее се... хубаво, хубаво. Но аз, още неотморен, тръгвам към черквата, а той някак в недоумение ме последва.

Св. Петка е най-хубавото село в прелестната долина, източно от Дойранското езеро. Заключена между Беласица и Круша, долината е обилно оросена. Селото е затънало в полите на Беласица, запазено от студени ветрове зиме, а сутринната и вечерна планинска прохлада лете е цяла благодат за тоя южен кът. Има около 150 къщи, две-три български, а останалите помашки. Дворовете, па и цялото поле е една овощна градина: нарове, смокини, кайсии, орехи, череши, лозя, оризища и какво ли не? Сега всичко е запустяло... Черквата е нова, масивна и много украсена. Гърците са заличили славянските надписи и все пак личат. Порано селото се заемаше от французите. Спели са в олтара. Подът е покрит с разкъсани гръцки и славянски черковни книги. Започвам да ги прибирам... Поручикът конфузно

ме одумва да се оставя... щял да нареди да се почисти. Твърде късно... – Тишината и светостта на божия храм вливат нова струя от радостна утеха в душата ми. Как ми се иска да се моля... За дечицата, за женицата, за себе си и за всички... дори и за неприятеля... Вразуми ни, господи, ти си всемогъщ, всеведущ и всеблаг!

Човекът ловува

Въпроси¹

Елин Пелин

Обичам животните и зная, че техният и моят живот са частица от една и съща неизвестна сляпа сила. Обичам да ги наблюдавам и изучавам. Интересно е да вникнеш в техния живот и да разбереш техните особености, техните навици, техните инстинкти. Колкото повече ги изучаваш, толкова повече разбираш, че няма разлика – освен външна – между тях и човека.

Любовната песен на птиците, полетът на орела, грацията на сърната, животът на мъничките насекоми, изгубени из тревата, окраските, с които тъй щедро и тъй разумно е боядисала природата всички, удивляват нашата мисъл и карат душата да изтръпва пред неизвестната сила на живота, толкова хармонична, толкова целесъобразна, толкова вдъхновена.

Лишени от предразсъдъците, които окоават човешката мисъл и човешката воля, тия твари, над които човек се поставя така високо, заслужават уважение и обич.

Тяхната любов е чиста и свободна, това е тяхната велика религия. Техният бог е всякога в тях, с тях и при тях. Те не го менят, не го свалят и не го качват.

При все това аз съм ловец. Ходя с пушка и куче по полето и гората, стрелям и убивам.

Често са ме питали не ми ли е жал за бедните, беззащитни животни.

Справедливо ли е? Морално ли е? Човечно ли е?

¹ Текстът е публикуван за първи път в сборника на Елин Пелин „Черни рози“, София: Т. Ф. Чипев, 1928, а след незначителни изменения е включен и в „Съчинения. Т. 5.“, София: Хемус, 1942. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Елин Пелин, „Съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1977, с. 267 – 268. – Б. съст.

Странно наистина. Аз съм убивал глухар в момента на неговия любовен екстаз. Разстрастен, той тичаше към женската с протегнатата шия, с полуотворена човка. Досега още виждам неговото влюбено лице, очите му. Струва ми се даже, че той бе озарен от някаква странна, хубава усмивка. При все това аз го убих.

Аз стрелям на дивите патици, на яребиците, на малките пъдпъдъци. Те падат мъртви, покосени от сачмите, като малки парцалчета, или ги хващам ранени. Тогава виждам в очите им предсмъртния ужас или тихото безпомощно примирение пред съдбата.

И за миг мене ми става жално. За миг.

Справедливо ли е? Морално ли е? Човечно ли е?
Защо чувството на жалост не спре ръката ми?

Всички тия въпроси стоят неразрешени, мъчни.
Колкото и да ги отбягвам, те се налагат.

Само аз ли, който убивам тия животни, съм виновен, или и вие, които, ядейки с удоволствие опечения дивеч, ми говорите за моята жестокост така укорно и с толкова тънко чувство на състрадание?

И вас, и мене ни оправдава само това, че там, в тайните на нашата душа, между необяснимите морални закони, които ни движат, лежи у всички ни и зверското.

След двадесет години¹

Елин Пелин

За голямата ловджийска вечеринка, която щеше да стане на 4 декември 1952 година, се правеха усиленни приготовления. Тя обещавахе да бъде единствена по своята особеност. На нея щеше да се разиграва лотария на последните останали екземпляри от полезния дивеч в отечеството, за избиването на които бяха поканени всички сдружени ловци.

Мястото на останалите последни живи екземпляри от едрия дивеч – един елен и един сръндак – се знаеше и избиването им стана лесно. Търсеше се само заек. Но след три месеца търсене от специална комисия и от всички дружества из царството най-последният екземпляр се намери някъде в Родопите.

За желаещи ловци да го преследват Министерството на железниците отпусна тренове и безплатен превоз. За съжаление, ловците не се отзоваха с голяма готовност.

От шестдесет хиляди членове, които броеше съюзът, взеха участие само двадесет и пет хиляди души. Значи, по-малко от половината. Тия двадесет и пет хиляди души се явиха всички с по сто патрона в раницата точно на уречения ден и час. След тридневна търсене, през което проявиха примерна дисциплина и като изстреляха двесте и петдесет хиляди патрона, сполучиха да убият последния потомък на заешката раса у нас.

¹ Разказът е публикуван за първи път във в. „Щурец“, г. II, бр. 93, 22 септември 1934, с. 2, а след нанесени дребни поправки е отпечатан и в сборника на Елин Пелин „Аз, ти, той. Мили родни картинки“, София: Хемус, 1936. Тук предлагаме варианта, публикуван в: Елин Пелин, „Съчинения в шест тома. Т. 3.“, София: Български писател, 1977, с. 196 – 199. – Б. съст.

За всичко това се състави специален протокол, в края на който се изказа пожелание, щото българското правителство и специално Министерството на народното стопанство да подеме развъждането на полезния дивеч, унищожен от съзнателните български ловци. Подобна резолюция се взе и в следния ловен конгрес. Министерството на народното стопанство се вслуша в гласа на хилядната организация и назначи десеточленен комитет от видни представители на ловното съсловие, деятели, писатели, общественици и въобщественици, който да проучи условията, местностите и начините, по които може да се осъществи това народно дело. На този комитет се отпуснаха безотчетно десет милиона лева за изучаване, командировки, заседания, пътни, дневни и прочие.

И животът като че ли се подобри, защото народът почувства, че пулсът на родолюбивите сърца в нашата малка, но хубава родина, не е престанал да бие.

И ето че рано през пролетта на 1954 година вестниците съобщиха, че комитетът за развъждане полезен дивеч в България е доставил от Сибир за разплод един чифт зайци, като подарък от съветското правителство. Комитетът наскоро щял да съобщи мястото, дето тази щастлива двойка ще бъде пусната за размножаване. Ловците от разни области предявиха спор, но правителството със законнаредба уреди въпроса, като реши зайците да се пуснат в народния парк Витоша.

Тогава се създаде подробна и обширна програма за тържеството, в уреждането на която освен комитетът взе участие и управата на ловния съюз.

На уречения ден на означеното място, което беше близо до село Симеоново, се нареди официалният свят, между който личаха чуждестранните представители, делегат от страна на царя, министрите с госпожите си, областните управители, председателите на всички ловни дружества, кметовете от всички градове и пр., и пр.

Освен официалните лица тука беше се стекъл и маса свят. Ловци с тържествующи лица и умилени очи, професори по естествознание бяха довели студентите. Учителите от всички столични училища бяха довели учениците – младите поколения да видят с очите си жив заек, за който бяха чували от дедите си и бащите си. Касапското и готварското съсловие бяха дошли със знамената си. Журналисти, фотографии, гастрономи, агрономи, маса учен свят се тикаше да заеме по-добро място.

Публиката се гълпеше, чакаше, движеше и шумеше. Интересът и любопитството растяха от минута на минута. Около старите ловци се трупаха любознателни младежи и със зяпнали уста слушаха разни истории за заека и за лова.

Чрез няколко високоговорители се съобщаваше на публиката да пази тишина, защото, ако животните при пускането им се уплашат, могат да избягат обратно в Сибир.

Нетърпението на публиката порасна, защото определен час на пускането отдавна беше минал, а комитетата го нямаше. Чуваха се негодуващи протести. Между публиката стояха постови стражари с камшици. Високоговорителят на няколко пъти апелира за спокойствие.

Най-последесеточленният комитет пристигна с луксозен автомобил. Членовете му бяха с цилиндри, с гърди, увенчани с ордени, с доволни лица.

Навалицата отстъпи и им даде път с нескончаемо ура.

Комитетът се качи на специално приготвена трибуна и председателят даде с ръка знак, че ще говори. Настана тишина.

– Господа министри, господа чуждестранни представители, господа официални представители от цяла България, драги ловци и уважаеми госпожи и господа, пушането на зайците не ще може да стане днес по няколко

причини. Първо – комитетът бе забравил да опита вкуса на месото им и едвам вчера, като се сети, че това е едно от важните пропускания за нашата цел, реши да ги изяде, което и направи. Въпросните зайци, които бяха сготвени по два начина, задушено и попска яхния, действително излязоха вкусни. Само че имат един недостатък, мъчно увират. Това се дължи на обстоятелството, че в Сибир те са живели при много ниска температура.

За всичко това комитетът състави протокол.

Второ – комитетът реши да поиска от почитаемото правителство нов кредит от 10 милиона лева, за да направи проучвания на друга раса от заешката порода, която да има същия вкус, но да увира по-лесно.

Трето...

– Стига! Стига! – чуха се гласове.

– Вярно! Вярно! – чуха се аплодиращи възгласи.

Публиката почна да се разотива с нови надежди.

Ловджийски бележник¹ (непосочен автор)

Понеделник. Рано излязох на лов. Не ударих нищо. Загубих си кучето – 1000 лева.

Вторник. Пак обиколих тресавището. Забелязах дивеч. Гръмнах два пъти. Отидох да го прибера. Излезе питомна гъска. Биха ме двама селяни. Прибраха си гъската и им платих 300 лв.

Сряда. Убих 5 заека. Написано в скоби: Дано не попадне тоя бележник на някой надзорник по лова, че изкарах един акт зорлем.

Четвъртък. Жена ми скри пушката. Ударих ѝ два шамара. Напих се и спях навънка.

Петък. Цял ден по небето прелитаха диви патици. Изкривих си врата от гледане. Блазе на западноевропейските ловджии.

Събота. От яд цял ден пих. Не помня кога съм се върнал вкъщи. Имах цицина на главата.

Неделя. Излязох на лов. Нищо не убих. Върнах се. Отидох в халите. Купих един заек. Окачих го на колана. Тръгнах по улицата. Хората се спираха и гледаха в мене. Дома открих, че е вмирисан.

¹ Текстът е публикуван във в. „Пижо“, г. I, бр. 1, 18 февруари 1942, с. 4. Авторът не е посочен. – Б. съст.

Първа и последна слука (Опозорително самопризнание)¹

Райко Алексиев

Лов ли? Не, драги – мерси! Па бил той на „слука и на сполука“ – покорно благодарим. Жаме де ла ви, както казват французите. Защото беше веднъж една такава слука – беше веднъж в живота и никога вече!

Отлична слука! Достойна да се впише в анализите на ловната история. И ако досега не е вписана, това се дължи на идейната дискретност (тайнапазене) на добрия бае Александър Балабанов – софийския гостилничар, който отнесе тайната заедно със себе си – Бог да даде мир на добрата му душа.

А стана всичко по най-обикновен за ловната практика начин.

Имаме си ние един добър приятел ловец, мастит и пристрастен по птичия лов (уж приятел, а то направо сатана нечестива). Казваше се Стефан Кемилев. И сега се казва така, при все че сега по-рядко ходи на лов, защото времето му е ангажирано със сложни банкови грижи.

Та този приятел беше решил да ни направи ловец, без да се интересува имаме ли вярна мушка, или нямаме.

– Не го усуквай, казва, не е важна мушката. По е важно да мушкаш в джеба си някоя стотарка повече. Лов е, казва, скъпо удоволствие!

Мушваме ние каквото ни попадне под ръка и тръгваме.

¹ Текстът е публикуван във в. „Щурец“, г. I, бр. 33, 5 август 1933, с. 4. Подпис: Фра Дяволо. – Б. съст.

Той напред, ние след него, и след нас неговия Петко, който от старост беше забравил и стойки, и всякакви ловни служби.

А утринта такава една свежа – същинска природа.

Вървим, газим мократа трева, надзъртаме зад храстите и въобще очакваме бекасините да се натъкнат на прицел.

Но луксозните пернати живинки, изглежда, нямаха никаква охота да стават нишанка за обучението на такъв невежествен новак като нас и не проявиха никакви признаци на присъствие в околните мочури.

И така си течеше в пълна несполука времето.

Но при един гъст ракитак отведнъж някакъв шум сепна изострените ни слухове и накара стария Петко да си припомни една от своите знаменити някога стойки.

– Ссст! – даде ни знак за мълчание нашият ловен учител и свали пушка. Но не повдигнал още цевта ѝ, из раки така, като борсук от царевичак, се измъкна едно дребно, овално, цяло обвито в кръпки шопе и ухилено свали излинялата си капа:

– Аде добриютро и на слука, гражданье!

– У, бре, Вуте, ти ли си бре, щях да ти гръмна – изненадан от появата на кумаришкия шоп се провикна приятелят.

– Make, па коги си ми гърмял, та и сега! Не ме ли баре подушваш с носо? – хитро запримига шопът и, повдигайки за шията една дива гъска, добави: – Я глей колкава е.

– Отдека я пипна бе – клъввайки дивеча с опитния си поглед, запита ловният ни учител.

– Те туа – от върболяко. Ей сеги, преди малко, минаа едни авджие и я утепаа, ама она се шмугна у гъсталако, та не можаа да я найдат. А па язе я видох, ама си траях и като отминаха – те, сбарах я.

– Ето ти на sluка – без ни най-малко стеснение обърна се към нас учителят и със спокоен, делови тон, като че се извърши нещо съвсем обикновено, добави: – Дай му 20 лева и я туряй в раницата!

И не изчакал поне едно лицемерно стеснение от наша страна, той я взема и ни я тикна в ръцете:

– Дръж, ти казвам, такава sluка не се изпуска.

И така, значи, вземахме ние слуката и я натъпкахме в раницата, правейки първата констатация, че ловът въобще не е трудна работа.

После пак заскитахме из мочури и върболяци, гажиме мокри и прогизнали тресавища, провирахме се из къпинаци и глогове, драхме си о трънаците и кожи, и одежания и на края, изморени от осемчасовото скитане, след надлежното констатиране на факта, че бекасините още не са прелетели тъдява, се отправихме към града, сподирени от премалелия и мълчалив стар пес, който, също като господаря си, с пълно равнодушие беше възприел покупателната сделка.

– Извади ѝ шията навън – с тон на учител, който знае какво учи ученика си, изкомандва приятелят, когато приближихме ресторанта на покойния Сандо Балабанов, дето всяка вечер се събираше нашата разнородна компания. И без да обръща внимание на нашето „защо“, сам бръкна в раницата ни и изтегли навън главата на ловния ни трофей:

– Така. Да се вижда, че не сме с празни ръце!

Ловната „slука“ направи пред приятелите надлежния ефект. И след като ние, подкрепяни от приятеля си, на два пъти разказахме как с един изстрел сме я свалили във време на летене – голямата гъска биде предадена на гостилничаря, а приятелите бидоха поканени на следната вечер на ловно мезе.

На уреченото време кръглата маса беше наредена като за банкет и на масата, разнасяйки ароматно благо-

воние, лежеше, нарязана на късове и плувнала в миризми и гарнитурни, нашата първа ловна слука.

– Сега са най-вкусни дивите гъски – бързаше да обясни добродушният ресторантьор, кусвайки и той от лова.

– Наистина, вкусно нещо – заключаваха приятелите, унищожавайки с настървение виртуозно приготвения и гарниран със силни миризми деликатес.

– И как си мирише на дивеч! – даже забелязва жената на един от присъстващите и незабавно записа рецептата за приготвянето – въобще, колко бахар, колко чер пипер и чесън се туря.

– То... всъщност дива гъска се готви без чесън – дообясни гостилничарят, – но тази вечер аз турих малко, че така много отива с бялото винце...

И до късна нощ бялото сунгурларско вино заливаше вкусния, потънал в утробията дивеч...

И на края добрият бае Балабанов не тури в сметката нито лев за приготвянето на гъската.

Но на другия ден, прибирайки се в ресторанта за вечеря, когато минахме край бае Александра, той ни кимна с глава, приближи огромната си същност до нас и тихо, като че поверяваше някаква конспиративна тайна, ни пришепна:

– Още 25 лева останаха от снощи... за гъската. 25 даде Кемилев и 25 за тебе.

– Разбира се – отвърнахме ние, – нали още снощи искахме да платим за приготвянето.

– Приготвянето, джанъм, от мене – добави все тъй конспиративно гостилничарят. – Те са за гъската. Знаеш, беше цяла вмирисана и изгнила отвътре, та аз купих една питомна от халите и я изкуландрисах с миризми, та никой не позна...

* * *

Добър човек беше бае Александър Балабанов, Бог да му даде покой на онзи свят, където пресели мъченическото си битие, отнасяйки със себе си и тайната на нашата първа и последна ловна слука.

* * *

Приятелят ми, ловният ми учител, сатаната нечестива, която ни вкара в опорочението, също никому нищо не каза. Само споменът за първия ловен дебют на ученика му вероятно го кара и до ден-днешен след всеки лов старателно да помирисва донесения си дивеч, преди да го внесе вкъщи.

Защото шопите около София са упорити хора и непрестанно търсят из ракитаците и мочурите изостанали от ловните слуки трофеи...

Нови пакости на стръвницата¹

Борю Зевзека

При последната хайка, която устроиха ловците за убиване на появилата се около село Байлово мечка стръвница, било станало следното произшествие:

На един ловец от вълнение се разстроил стомахът и той клекнал зад един храст, обаче друг ловец, като го съгледал там, помислил, че е мечката, и от още по-голямо вълнение изревал като десет мечки. Това дало сигнал за моментално очистване на цялата околност от страна на ловците. Така че резултатите от тази експедиция са следните:

1. Двама ловци получили силно сърцебиене.

2. Едного хванала треска, но в силна форма, подобна на тропическа малария.

3. Четирима скъсали ловните си билети и се отказали завинаги от ловуване дори на бълхи.

4. Един давал признаци на умопобъркан и веднага бил приет на лечение в Нервното отделение на Университетската болница.

Здрава останала само мечката.

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 9605, 8 август 1941, с. 4. Подпис: Бобо. – Б. съст.

Бюлетин за стръвницата.

Ловни вести¹

Борю Зевзека

Тя е жива и здрава. Обратното е с ловците, които искаха да я убиват – всички са с разстроени нерви.

В последната хайка е участвал с апарата си един кинооператор. Той не е бил ловец, затова навярно е имал присъствието на духа да направи филмови снимки. Снимките са в американски комичен маниер: всички чарличаплиновци с пушки в ръце бягат през глава през всички препятствия. Само жалко, че на лентата никъде не се вижда никаква мечка.

Мечката стръвница е съобщила в Софийското ловно дружество, че е решила да отиде в Зоологическата градина и сама да се предаде. Само добавяла, че преди това ѝ се щяло да си похапне месце от ловец.

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 9611, 15 август 1941, с. 4. Подпис: Бо. – Б. съст.

Пролетни тревълнения¹

Борю Зевзeka

Многостранни са отраженията, които има всяка пролет върху хората и природата:

1. Преди всичко, пробуждат се сантименталните трепети в душите на младежта от двата пола, усилва се сърцебиенето им, премрежват се очите им и се появяват дяволски пламъчета в зениците им. Накратко, става голямо предлагане и търсене на лирични чувства. Да живее любовта: тя поне е без купони!

2. Специално за тази пролет също така ще се размразят много фронтове, като например – Източният, и едновременно ще се оживят страстните коментари на нашите политици от кафенетата, които цяла зима бяха в летаргия и едвам доживяха времето, когато ще почнат да чертаят стратегическите си прогнози.

3. Самата природа ще се пробуди от своето латентно състояние, а също така и прекарващите в летаргия животни, като например байловската мечка, която миналата година вдигна толкова шум, създаде големи тревоги на ловците. Думата е за неколкократно хайки, които устройваха софийските ловци с намерение непременно да утрепят мечката, обаче тя отказа да им даде тази възможност, и пак излезе благородна, като пред очите им изяде няколко говеда и... нито един ловец. Резултатът беше, че мнозина ловци се завърнаха от хайките обзети от кръвно налягане и силно сърцебиене. Но тази пролет може би господата ще имат повече шанс – въобще да не срещат мечката.

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 9807, 17 април 1942, с. 4. Подпис: Брум. – Б. съст.

Лисица всред града¹ (непосочен автор)

Вестник „Север“ – Лом пише:

Нощес в 12 часа една лисица влязла в един двор до гимназията, пъхнала се в курника, хванала и един петел. Като изкрякал петелът, стопанинът на къщата станал, посрещнал лисицата от предната врата и отгървал петела.

Лисицата благополучно по пътеката офейкала. Не е лошо ловците да си вземат бележка от това нападение на лисици. Защото и от крайните квартали се оплакват:

– Хм, пустата му хитруша отишла да се изсмее на ломските ловци.

Ловджийски разсъждения² (непосочен автор)

Ловецът: – На този заек стрелях три пъти, а той продължава да бяга, като че ли моите гърмежи не се отнасят до него. Сигурно е глух.

¹ Текстът е публикуван във в. „Вечерна бургаска поща“, г. VII, бр. 1613, 5 януари 1934, с. 2. Авторът не е посочен. – Б. съст.

² Анекдотът е публикуван във в. „Утро“, бр. 8476, 31 октомври 1937, с. 4. Авторът не е посочен. – Б. съст.

ЛОВДЖИЙСКА НЕСРЕТА

— Като ходи вчера на ловъ
мога ли да убиешь нѣщо?

— Нищичко бе брате. А из-
лъзе ми насръща единъ зайнъ,
разприпналь се въ зигъ-загъ.
Ами нали си нѣмамъ нѣсметъ!
Когато стрелямъ въ зигъ, заека
тича въ загъ. Когато стрелямъ
въ загъ, той пнъ е въ зигъ. И
така го изгързахъ.

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
г. I, бр. 7540, 3 октомври 1934, с. 4.*

Жалостиви рибарски случки¹

Райко Алексиев

Неверующа е околната среда, казвам ви, относно риболовния въпрос. Неверующа и до висша степен подигравателна е тази непросветена по въпроса среда. Толкоз неверующа, че е готова да подхвърли на подбив и съмнение истинността на всички наши риболовни успехи, и затова често се обръща към нас със следните подли запитвания:

– Та какво казахте, молим – едно кило ли хванахте? А колко струва килото?

– Килото колко струва, не знаем – отговаряме ние в такъв случай, – не знаем и не ни интересува, защото не вършим търговски сделки по въпроса. А колкото до факта с килото – който не вярва, да заповяда и да се увери.

Околната среда, разбира се, не искаше да заповяда и продължаваше да се държи непристойно към нашите риболовни успехи, като често преглеждаше устата на донесените от нас мренки, за да види имат ли рана от въдица. И ако се случеше, че на някой екземпляр не се забелязваше подобно разраняване, подбивът вземаше неограничени размери, без някой да обръща внимание на нашите разяснения, че рибата се хваща понякога и за корема, и за перката, а понякога въдицата влиза чак вътре в пищепроводните ѝ органи.

Но веднъж чашата на търпението преля, както се казва при всяко нервирателно произшествие, и ние най-настойчиво призовахме неверующата среда да присъства на риболовния мач, за да види с очите си това, което не вярва с ушите си.

¹ Текстът е публикуван в сп. „Рибарски преглед“, г. II, бр. 2, 1931, с. 29 – 31. Подпис: Fra Diavolo. – Б. съст.

– И никой никакво ядене да не носи. Всички ще бъдат нахранени с прясна риба – предупреждаваме ние, решени веднъж завинаги да дадем урок на тая среда, за да млъкне и повече да не злослови.

И в неделята, значи, снабдена със зеленчук за салата, с чист италиански зехтин и с осемлитрова дамаджана карабунарско питие, околната среда ни последва към Искъра.

Отделяме се ние на подобаваща дистанция, пускаме въдицата и зачакваме момента, когато обилният пасаж черни мрени ще премине край куката ни, ще подуши стръвта и ще се отпрати групово в нашето кошче. А от кошчето – право в съответния тиган.

Не минават и няколко минути, и ний по най-тържествен начин, чрез широко размахване на въдицата, измъкваме от водата една мрянка – не особено внушително нещо – колко среден пръст, но в замяна на това чист тип черна мряна. И в желанието си да нанесем първия съкрушителен удар на неверующата среда, ний толкоз силно размахваме пръта, че рибата полетява като лястовичка, потреперва във въздуха и откъсвайки се от куката, продължава своя полет из въздушните пространства и се плесва право в носа на най-неверующия член на средата – двадесет и две годишната финтифлюшка, която тайно е приседнала наблизко зад нас, за да присъства на евентуалния ни позор.

Всред конфузните възклицания на притичалата се по случая околна среда, обагрената от червените устни на финтифлюшката мряна се поставя в кошчето и ний с млъчливата гордост на победителя пускаме отново въдицата на същото място до широкия бързей, обяснявайки, че тук има пасаж и че като се хване една, непременно ще има и много други.

Но... теорията, бидейки нещо съвсем измамно и подло, си остава теория и от пасаж няма ни следа. Чакаме,

значи, ние въпросния пасаж, мятаме въдицата насамнатам, сменяваме червеите, а не само пасажът не дава никакви признаци на съществуване, но даже глупав пръскач не благоволява да подръпне тлъстия червен червей, закачен на куката според най-вещите упътвания и теории на бай Асен Белковски (майстор по закачането на червеите и председател на „благотворителното общество за хранене на рибите“).

И така се нижат часове след часове, докато слънцето, качило се вече над главите ни, почва да напомня, че обед е дошел.

– Малшанс – казваме ние и обясняваме, че може би рибата да се е изплашила от големия шум, който вдига събраната край нас околна среда... Обясняваме ние, но обясненията ни не могат да парализират надигналия се отново и взел този път още по-безмилостен тон подбив.

Въпреки всичко обаче ние несмутимо седим на позицията си, държим пръта, убедени, че шансът ще дойде. Защото, заключаваме ние, рибата е като жената. Не тичай подире ѝ, а застани на удобно място и чакай – тя сама ще се закачи на въдицата.

Уви, и тази теория си остава само теория за утешение на несполучилите рибари и на неусетили женско съприкосновение самотни ергенски твари.

А подбивът се усилва. И тоя подбив почва да кръщава нашата единствена мренка на шаран, на клен, на сом...

Но ние търпим, убедени, че всевишният е милостив и награждава търпеливите.

И тъй и става. Тъкмо когато подбивът се кани да произведе нашата единствена мренка в чин моруна, нещо внушително потегля конеца на въдицата ни. Сърцето ни трепва, обаче, докато не се убедим, че тайнственото водно същество не се е закачило здраво на куката, не се издаваме. Чак когато по най-очебиющ начин ние разбираме, че

Бог ни е наградил за нашето търпение, ние произнасяме тържествено:

– Елате, зверове да гледате сега.

И пред очите на всички неверующи ние почваме да се борим с огромния клен, който свива търстикова та ни пръчка като обръч...

Ударът е нанесен. Околната среда гледа като вцепенена зрелището, отричайки се от всички свои недоверия във възможностите на риболова.

Решавайки по-скоро да нанесем *пълна победа*, ние, без да дочакаме хванатият клен да се измори добре, дръпваме с всички сили и среди одобрителните акламации на присъстващите на брега се плесва огромен, дълъг колкото лакът екземпляр. Бял, с блестящи люспи и големи перки екземпляр – достатъчен да нахрани четиричленната компания.

Но... Бог е Бог, добър Бог, но и сатаната си е сатана – лоша сатана, подла сатана, твар измамна и злочинна, дебнеща всяко божо проявление, за да го опорочи с лошота.

И вследствие на тия си качества взема тая сатана, та откача клена от куката, и то в най-тържествения момент, когато ние оставяме бързо пръта и скокваме да сграбчим за хрилете своя лов.

И пред очите на всички, и пред погледа на всевишния, който беше решил да ни възнагради за нашето търпение, кленът плесна с опашка и се метна във водата, като увлече и нас несъзнателно да се проснем на пясъка и в желанието си да го хванем, да се гмурнем с главата надолу във водните струи чак до пояса...

Опорочени, като да сме извършили тежко престъпление, и мокри от непредвидената баня, ние дъвчем кюфтетата и луканките, които един от околната среда, в момент на предвидливост, заблагоразсъдил да вземе от София, слушаме възклицанията за вкусната риба, гледаме как финтифлюшката, която биде плесната по носа от

единствената мренка, се преструва, че се дави с рибен кокал, гледаме самата мренка, турена в сухия тиган за украшение на трапезата, и ни хваща яд, че не се отделихме да ловим риба поне на един километър разстояние. Може би въпреки забраната там щеше да се мерне някой местен серкмеджия, от чието серкме, окачвайки на въдицата си вместо червей 25 лв., бихме измъкнали едно кило...

Та така, драги рибари, компания на риболов не водете. А ако я водите, не ловете риба пред тях, а се отдалечавайте на дистанция, достатъчна да не се забелязват движенията ви... Въобще, да не се забелязва с каква стръв ловите – с червей или с банкнота. Рибарство ли е, изненади опозорителни носи.

Елин Пелин и Мишайков в морето¹

Борю Зевзeka

Един писател и един професор бяха прославени не заради техните писателски и професорски творби, а заради мераците им към риболовството. От Бургас съобщават, че за тържественото осветяване на гарда (някакви решетки за ловене на риба), най-напред тържествено са пристигнали от София председателят на Рибарския съюз професор Мишайков и писателят Елин Пелин. Съобщението добавя, че са „страстни рибари-въдичари“.

Добре че е обяснено какви рибари са те, инак насъбралото се множество можеше да предположи, че като са председатели на Рибарския съюз, ще трябва те първи да се впуснат в морето и да дадат пример за ловене на риба с новите решетки.

Боже опази! Те дори и тук около София, тръгвайки по риболов, въоръжени с всевъзможни въдици, най-често ловят рибата по тиганите из кръчмите около Искъра.

¹ Текстът е публикуван във в. „Утро“, бр. 9015, 18 август 1939, с. 4. Подпис: Бобо. – Б. съст.

*Карикатурата е публикувана във в. „Утро“,
г. I, бр. 7698, 12 април 1935, с. 4.*

На риба¹

Добри Немиров

Като дете, расло край Дунава, аз обичах всички ония добри неща, които може да даде една голяма река. Например, макар и много малък още, аз знаех да плувам отлично, да карам лодка и в най-бурно време и майсторски да ловя риба с въдица по крайбрежието. Хубави часове се прекарват край Дунава! Когато си с въдица, не можеш да усетиш как минува времето.

Тая любов към риболовството ми вдъхна моят дядо, който беше познат като един отличен враг на рибите. Той даже вярваше, че ако понякога не успява да улови нещо, причината е, че рибите го познават и бягат от него.

Той често ме водеше със себе си. С голяма радост припах след него, когато крачеше към Дунава с кепчето на рамо и стискаше със зъби черната си закъкрала луличка.

Така един ден ние потеглихме към Дунава. Той, по стар навик, крачеше с кепчето пред мене, а аз след него. Като повървахме малко, изведнъж се спря.

– Я гледай какво щяхме да направим! – извика той сепнато. – Тичай да донесеш кошницата, че я забравих.

Аз донесох кошницата и пак тръгнахме. След като повървахме малко, една черна котка излезе от един двор, изгледа ни ококорено и се впусна към срещния тротоар.

– Бърже изгони я! – извика дядо. – Ще улови да пресече пътя ни, че иди се чуди защо не се хваща рибата.

Ний се втурнахме да гоним котката, докато не ни е пресякла пътя, и да я върнем назад. Наистина, цялата

¹ Разказът е публикуван във в. „Щурец“, г. I, бр. 39, 16 септември 1933, с. 3. – Б. съст.

улица се смее на нашите беготии подир котката, но все пак върнахме я.

Дядо направи недоволно лице.

– Аз ще ти одера кожицата тебе, почакай малко – ръмжеше той по котката и бързо закричи с дългите си крака по стръмната улица.

И той, и аз виждахме, че още от първия час тръгна на зле, но си мълчахме. Хайде дано тоя път се разкара зло-то.

Ние стигнахме на Дунава, качихме се на скалата, която беше владена навътре във водата, и поседнахме. Дядо мълчеше и старателно оглеждаше водата.

– Хубава вода – каза най-сетне той. – Има риба.

След почивката той се изправи, дигна кепчето и понечи да тръгне към края на скалата, но като прекрачи, от единия му обушък, който се беше заклешил в една цепнатина, се откърти цялата подметка.

– Поразия! – процеди той гневен, като дигна крак и видя голото си стъпало.

Дядо вече беше тъй кипнал, че нищо не можеше да го укроти. Той погледна краката си и видя, че обуцата му вече съвсем не са за носене, и като ги изу, гневно ги запрати във водата.

– Вървете по дяволите, парцали такива! – рече той през зъби.

Аз гледах тия несполуки на дядо и стоях настрана, без да се мръдна. Искаше ми се да не ме забележи.

Започна се ловенето. Той се изправи край скалата и задълба водата с кепчето.

Но риба не идеше. Наредиха се минути, мина половин час, мина час, но нито една рибка не влезе в кошницата.

Дядо въртеше кепчето и ръмжеше. Той нареждаше ругатни една през друга по-люта и стискаше луличката с всичката си сила.

– Дано, Боженце, дядо улови риба! – се замолих аз мислено. Вече ясно виждах, че денят се проваля съвсем напразно и ми се струваше, че бих бил и аз малко виновен, ако не се помоля да дядо Господа.

Изведнъж кепчето затежа. Дядо ококори очи и предпазливо задърпа. Той вече напълно вярваше, че иде някакъв тлъст гост на кошницата.

– Ех, Боженце, Боженце – треперещ се молех аз, като виждах как лицето на дядо просиява от радост.

– Хванах ли те, душо! – заканително пропя той, като се движеше заднишком, за да може да обърне кепчето полесно.

Но... когато го издърпа и го обърна върху скалата, от него падна не риба, а единият от хвърлените преди малко обуца – и то оня без подметката.

– Ах, да те Господ провали, парцал с парцал. Искаш от тебе плакия ли да направя?

Като видях как се редяха несполуките на дядо, побързах да се поотделя от него и да вляза във водата да се окъпя. Аз започнах да се събличам, а дядо седна настрана, извади табакерата и я отвори, но в това време духна силен вятър. Той обърна гръб, скри кутията между лактите си, но вятърът беше по-бърз – грабна всичкия тютюн от табакерата и го пръсна във въздуха.

Той скочи, стисна кутията и я тръшна върху скалата с всички сили. Веднага след това грабна кепчето и го заби във водата. Ядосан и зъл, той гребеше и вадеше, без да гледа излиза ли нещо.

Аз се съблякох и се канех да се хвърля във водата, но видях, че кепчето пак натежа.

– Дядо, пак тежи кепчето!

– Хе, тежи! Че нали трябва да извадя и другия пантоф! Не знам ли аз какво има в кепчето!

И като мислеше, че излиза и другият пантоф, той дърпаше все тъй гневен и зъл.

Но какво беше моето учудване, когато в кепчето видях голям, много голям шаран. Той се хвърляше, мъчеше се да се отърве, но ръцете на възрадвания дядо като клеци се отпавиха към него и здраво го стиснаха.

– О, колко голяма риба! – извиках аз и подскочих като луд от радост.

В тази минута рибата ловко се огъна, изхлузи се от ръката му, подскочи два пъти върху скалата и падна във водата.

– Ти нали знаеш, че не се вика, когато се хваща риба бре! – кресна позеленял дядо, като се хвърли върху ми и протегна ръце да ме хване. Но подобно на рибата и аз се изхлузих и се хвърлих във водата. Дядо, който крачеше подире ми, не можа да се удържи на скалата, олюля се и падна във водата с дрехите си. Аз изплашено го гледах. Той ме хвана, но не ме удари, а премигна няколко пъти и рече:

– Бре да му се не види кутсузлука.

И като ме грабна, понесе ме към брега и започна весело да се смее.

Такъв беше дядо. Каквото и да се случи, най-назад със смях ще завърши всичко.

Несъвършенството да си човек
Избрани български произведения за животни

българска
първо издание

Съставители, редактори, предговор, корица, предпечат
Калина Захова и Андрей Ташев

Научен редактор проф. д-р Светлана Стойчева
Рецензенти проф. дн Румяна Дамянова
гл. ас. д-р Поли Муканова
Печат Дайрект Сървисиз
Формат 84/108/32
ISBN 978-619-7372-64-9

Институт за литература при БАН
Издателски център „Боян Пенев“
e-mail: director@ilit.bas.bg
ilitizda@yahoo.com
www.ilitizda.com